

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA
MAGISTERSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM
2015-2017

DIPLOMOVÁ PRÁCE
Michala Křiváčková

Uplatnění sluchově postižených na trhu práce

Praha 2017

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Jarmila Klugerová, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERZITY PRAGUE

MASTER'S DEGREE FULL-TIME STUDIES

2015-2017

DISSERTATION THESIS

Michala Křiváčková

Implementation of deaf people on labour market

Prague 2017

The Dissertation Thesis Work Supervisor: PaedDr. Jarmila
Klugerová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a uvádím v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Podpis

Poděkování

Děkuji PeadDr. Jarmile Klugerové , Ph.D., za odborné vedení práce a poskytování cenných rad, za její trpělivost a pozitivní přístup, které mi byly inspirací. Také děkuji zástupcům organizací Svazu neslyšících a nedoslýchavých ČR z.s., Tichý svět o.p.s. a organizaci Aldea.

Abstrakt

Diplomová práce se ve své teoretické části zabývá problematikou sluchového postižení, komunikací sluchově postižených, jejich vzděláváním, zásadám sociální práce s nimi a stávajícími možnostmi při uplatnění sluchově postižených na trhu práce. Věnuje také pozornost spolupráci sluchově postižených s agenturami podporovaného zaměstnání a úřady práce. Empirická část na základě dotazníkového šetření a rozhovorů s pracovníky agentur pro podporované zaměstnávání poukazuje na skutečnost, že sluchově postižení nemají ideální možnosti uplatnění na trhu práce, a to i přes legislativní podporu státu pro jejich potencionální zaměstnavatele i pro ně samé.

Klíčová slova

Sluchově postižená osoba, sluchové vady, sluchové poruchy, komunikace sluchově postižených, znakový český jazyk, vzdělávání sluchově postižených, uplatnění na trhu práce, sociální práce, podpora zaměstnávání, organizace podporující zaměstnávání sluchově postižených, nezaměstnanost sluchově postižených.

Abstract

The Dissertation Thesis deals- within its theoretical part- with hearing impairment, communication of deaf and their education, principles of social work with them and their opportunities in the labour market. It's paying attention to their cooperation with the Agencies of supported employment and with the Department of employment. Practical part of thesis is based on questionnaires and interviews, and it's leading to the fact that the deaf people doesn't have an ideal opportunities for the labor market, despite the legislative support of the state for their potential employers even for themselves.

Key words

Hearing-impaired, hearing impairment, communication of deaf people, Czech sign language, education for deaf, labor market, social work, employment support, support organizations employing deaf, unemployment of deaf.

Úvod.....	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Problematika sluchového postižení.....	11
1.1 Definice pojmu sluchově postižená osoba	11
1.2 Důsledky sluchového postižení.....	13
1.2.1 Důsledky sluchového postižení v osobní oblasti	13
1.2.2 Důsledky sluchového postižení ve společenské oblasti.....	14
1.2.3 Důsledky postižení v ekonomické oblasti	15
1.3 Sluchové vady a poruchy	16
1.3.1 Sluchové vady podle stupně postižení	16
1.3.2 Sluchové vady podle místa postižení.....	17
1.3.3 Příčiny sluchového postižení	18
2 Komunikace sluchově postižených	20
2.1 Znakový český jazyk.....	21
2.2 Znakovaná čeština.....	22
2.3 Odezírání.....	22
2.4 Přepis mluvené řeči	23
2.5 Další komunikační systémy sluchově postižených	23
3 Vzdělávání sluchově postižených	25
3.1 Totální komunikace ve vzdělávání.....	25
3.2 Bilingvální metoda ve vzdělávání	26
3.3 Orální metoda ve vzdělávání.....	27
4 Sociální práce s osobami se sluchovým postižením	30
4.1 Důraz na potřeby osob se sluchovým postižením	30
4.2 Sociální služby	31
4.3 Osobnost sociálního pracovníka	33
5 Uplatnění sluchově postižených na trhu práce	36
5.1 Podpora zaměstnávání sluchově postižených	38
5.2 Problematika přechodu absolventů do prvního zaměstnání.....	41
5.3 Vliv sluchového postižení na uplatnitelnost na trhu práce.....	43
5.3.1 Kompenzačních pomůcky	44
5.3.2 Komunikační pomůcky pro sluchově postižené	46

5.4 Organizace podporující zaměstnanost sluchově postižených osob.....	48
5.4.1 Úřad práce.....	48
5.4.2 Agentury podporovaného zaměstnání	49
5.5 Nezaměstnanost sluchově postižených osob.....	53
II. EMPIRICKÁ ČÁST	56
6 Výzkumné cíle	56
6.1 Použité metody, techniky a postupy.....	56
6.2 Harmonogram postupu.....	56
6.3 Analýza dotazníkového šetření mezi zaměstnanými osobami se sluchovým postižením	57
6.4 Dílčí závěry dotazníkového šetření	69
6.5 Dílčí závěry z rozhovorů se sociálními pracovníci	71
Závěr	72
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	73
SEZNAM PŘÍLOH	81

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá problematikou sluchově postižených osob a jejich uplatněním na trhu práce. Problematice sluchově postižených se autorka věnovala i ve své bakalářské práci, protože při studiu znakové řeči se stala již součástí komunity Neslyšících, má mezi nimi své přátele a proto je jí problematika jejich pracovního uplatnění ve společnosti blízká.

Sluch je jedním ze základních smyslů člověka, bez něhož se člověk neobejde, a který neustále využívá. Pro slyšící je velmi obtížné představit si problémy, se kterými se sluchově postižený člověk denně setkává. Slyšící člověk vnímá veškeré zvuky automaticky, jakoby mimoděk a neuvědomuje si, že bez schopnosti slyšet se může dostat do situací, které mohou být až život ohrožující. Kromě zraku nás právě sluch upozorňuje na různá hrozící nebezpečí. Zároveň je důležité si uvědomit, že sluch souvisí také s vývojem řeči, pro který je nezbytný. O to více složitější má potom svůj život člověk hluchoněmý.

Přes tato negativa je ale většina osob se sluchovým postižením schopna žít plnohodnotný život, ke kterému patří také kvalifikované vzdělání a následné zaměstnání. Uplatnění sluchově postižených osob na pracovním trhu není sice vůbec jednoduché, ale na druhou stranu není ani nemožné. Největší komplikací bývají často pouze různé obavy ze strany potenciálních zaměstnavatelů, které jsou v mnoha případech naprosto zbytečné.

Přestože je v České republice velká část sluchově postižených osob v produktivním věku nezaměstnaná, dochází k postupnému zlepšování situace např. díky různým projektům, finančně podpořeným ze strukturálních fondů Evropské unie. Tyto projekty zcela jistě zlepšují uplatnitelnost sluchově postižených na trhu práce. Na prvním místě by ale vždy měla být vstřícnost a pochopení sluchově postižených od nás všech. *„Otázka zaměstnanosti není jen otázkou peněz a zlepšení hmotné situace. Zaměstnání dává lidem mnohem více – dává jim uspokojení z dobře vykonané práce, vytváří jim nové sociální vazby a kontakty, nová přátelství, učí je disciplíně, ale především jim dává pocit užitečnosti, důležitosti ve společnosti a zvyšuje jejich společenský statut.“¹*

¹ Krása, 2008. s.1.

Tato diplomová práce se skládá celkem ze dvou částí – teoretické a empirické.

Teoretická část představuje neslyšící ze dvou úhlů pohledu a to jak medicínského, kdy je vysvětlena podstata samotného sluchového postižení, jeho možná kompenzace, tak i z pohledu jazykově-kulturního. Upozorňuje na důležitost integrace sluchově postižených do společnosti, seznamuje s možnými druhy komunikace, kterou sluchově postižení využívají. V této části se práce zabývá i vzděláváním sluchově postižených, vysvětluje cíle aktivní a pasivní politiky zaměstnanosti a popisuje její nástroje. Zároveň seznamuje s nejdůležitějšími předpisy a zákony pro zaměstnatelnost zdravotně postižených osob. Hlavním cílem práce je zhodnotit uplatnění sluchově postižených na trhu práce.

Empirická část hodnotí stanovené hypotézy, k tomu využívá kvantitativní výzkum formou dotazníku a formu přímého rozhovoru se zástupci agentur podporovaného zaměstnávání. Dotazníkové šetření probíhalo mezi sluchově postiženými, aby bylo možné zjistit jejich věk, dosažené vzdělání, zda jejich pracovní zařazení odpovídá jejich kvalifikaci, jakou dobu potřebovali k nalezení současného zaměstnání a zda se cítí být diskriminováni na trhu práce ze strany spolupracovníků nebo současných zaměstnavatelů. Forma přímého rozhovoru se zástupci agentur pro podporované zaměstnávání slouží k odbornému pohledu odborníků na otázku možného uplatnění sluchově postižených na trhu práce. Výzkumná část má tedy dvě dílčí části. Dotazníkové otázky jsou při vyhodnocení doplněny o grafické zpracování.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Problematika sluchového postižení

1.1 Definice pojmu sluchově postižená osoba

Sluch je jedním z nejdůležitějších smyslů, které člověk má. Sluchem získáváme veškeré informace z okolí, které jsou nezbytné pro rozvoj mluvené řeči. Má svůj podíl i na procesu sociálního učení a získávání pohybových dovedností. Dá se říci, že sluch ovlivňuje celý vývoj člověka. Schopnost člověka slyšet se pohybuje v rozmezí mezi 20 až 20000 Hz. Během života dochází k tomu, že se horní hranice vnímání zvuku snižuje. Běžný lidský hlas má frekvenci zhruba od 200 do 800 Hz.

Sluchové postižení vzniká jako následek organické nebo funkční vady v kterékoliv části sluchového analyzátoru, sluchové dráhy, sluchových korových center a také funkcionálně percepčních poruch. Vada sluchu představuje trvalé a nevratné poškození sluchu.

Jako sluchově postižené označujeme osoby, které mají odlišný stupeň a druh postižení. Tímto pojmem určujeme osoby neslyšících, nedoslýchavé a ohluchlé. Každá tato skupina postižených se liší druhem postižení a velikostí ztráty sluchového postižení, dále také věkem, kdy došlo k postižení sluchu, úrovní mentálních schopností, případné přidruženým postižením. Dle zákona č. 155/1998 Sb. O znakové řeči, se za neslyšící považují pouze osoby ohluchlé před rozvinutím mluvené řeči, u nichž velikost a charakter sluchové vady neumožňuje plnohodnotný rozvoj mluvené řeči, a dále osoby později ohluchlé a nedoslýchavé, které používají znakovou řeč za primární formu komunikace.²

Lidé se sluchovým postižením mají možnost identifikovat se s takovým označením, které podle nich optimálně vystihuje stav vnímání jejich vlastní identity. Horáková uvádí, že pojem sluchově postižený označuje jedince se smyslovou poruchou.³

² Slowík, 2007., s.38.

³ Pipeková, 2006. s.22.

Potměšil popisuje vady sluchu dle velikosti sluchové ztráty:⁴

- **Ohluchlost** je ztráta sluchu vzniklá v období dokončování vývoje mluvené řeči nebo v období, kdy již řeč byla vytvořena a byla používána jako komunikační prostředek. Ke ztrátě řeči nemusí dojít, snižuje se však formální úroveň, tempo rozšiřování slovní a tedy i pojmové zásoby. Tyto oblasti je pak třeba rozvíjet pomocí nezbytné logopedické intervence spolu s odezíráním a cvičením mluvní pohotovosti.
- **Hluchota** je charakterizována jako vrozená, či v raném věku získaná ztráta sluchu. Cílem logopedické intervence je výstavba řeči jakožto komunikačního systému. V současné době je pro ohluchlé děti velkým přínosem možnost korekce kochleárním implantátem.
- **Zbytky sluchu** je termín používaný pro jedince postižené neúplnou ztrátou sluchu, jak vrozenou, tak získanou. Zbytků sluchu je možné využít při výstavbě mluvené řeči. Bez odborného zásahu může dojít k jejímu výraznému zpoždění či úplné absenci.
- **Nedoslýchavost** je vrozená nebo získaná částečná ztráta sluchu. Bývá příčinou opožděného až omezeného vývoje řeči. Nedoslýchavost lze dále dělit:
 - na velmi těžkou, kdy jedinec vnímá mluvenou řeč pouze v těsné blízkosti ucha a ve značně zdeformované podobě, což ovlivňuje samotnou výstavbu řeči,
 - těžkou, kdy je postižený schopný vnímat mluvenou řeč do vzdálenosti jednoho metru od ucha
 - střední, kdy vzdálenost slyšení řeči je delší, pohybuje se kolem jednoho až tří metrů od ucha postiženého a ke zlepšení rozumění řeči je třeba vhodných akustických podmínek
 - lehkou nedoslýchavost, která představuje nejlehčí formu, kdy jedinec může využít sluch pro běžnou komunikaci, s omezeními pouze v hlučném prostředí nebo při používání šeptané řeči.

⁴ Potměšil, 2003., s. 56.

Sovák uvádí termín akuzie, jakožto patologicky narušený proces sluchové percepce. O vadách sluchu pak uvažuje v souvislosti s tímto termínem:⁵

- hypakuzie – značné snížení sluchu
- anakuzie – ztráta slyšení (hluchota)
- schizakuzie – rozštěpení sluchu
- dysakuzie – deformované sluchové vnímání
- hyperakuzie – patologicky zvýšené vnímání sluchu

1.2 Důsledky sluchového postižení

Důsledky sluchového postižení můžeme najít především v oblasti osobní, společenské a ekonomické.

1.2.1 Důsledky sluchového postižení v osobní oblasti

Každé zdravotní postižení působí na člověka specificky v závislosti na typu sluchového postižení, na jeho závažnosti a i na době, ve které postižení vzniklo.

Při vrozeném sluchovém postižení se mění veškeré podmínky pro vývoj jedince, mění se jeho sociální vztahy, jsou vyřazeny některé druhy podnětů a tím i omezeny vývojové možnosti dítěte již od samého začátku. Nicméně je nutné uvést, že pokud se dítě se sluchovým postižením narodí, v podstatě se na něj dobře adaptuje.

Pokud se jedná o získané postižení, to sice nezasahuje do vývoje funkcí sluchově postiženého jedince, ale o to jsou vyšší nároky na jeho adaptaci na nově vzniklou situaci, protože to znamená velký zásah do jeho života, způsobuje mu psychické trauma ze situace, kterou nově prožívá.

Život se sluchovým postižením je určitě pro takto postižené jedince velice náročný a to právě z důvodů nutné adaptace. Osoby se sluchovým postižením se musejí přizpůsobit podmínkám svého okolí, a to jak fyzickým, kdy mají nedostatek sluchových podnětů, tak i sociálním, kdy se musejí zařadit mezi své vrstevníky, získat mezi nimi své sociální postavení, se kterým budou spokojeni a s tím souvisí i nalezení pro ně žádoucího postavení v celé společnosti.

⁵ Sovák, 1978, s. 83.

Při existenci náročných životních situací musí často sluchově postižená osoba využívat v podstatě dva druhy řešení. Prvním možným je aktivní způsob řešení. Ten se nejčastěji projevuje jako agrese a to jak vůči své vlastní osobě tak i svému okolí. Tímto způsobem chování pomůže sluchově postižený snížit vzniklé napětí, vybit si také svou tenzi a někdy i dosáhnout žádoucího cíle. Toto chování může okolí sice vnímat jako agresi, ale z pohledu sluchově postiženého se bude jednat o potřebu jeho sebe prosazení. Velmi často ostatní společnost ale vnímá tyto lidi jako ty, kteří potřebují hodně soucitu z důvodu jejich postižení, proto se jejich vlastní aktivita setkává s nepochopením okolí. Právě tento projevený soucit si sluchově postižení vysvětlují jako podceňování své osoby a reagují již zmíněnou agresí. Důležité místo v aktivním způsobu zaujímá takové řešení, kdy je možné vyrovnat ztrátu v jedné smyslové oblasti zvýšenou výkonností v oblasti jiné. Mezi nejdoporučovanější pozitivní přístup při zvládnání náročných životních situací patří určitě humor, který dokáže vzniklou situaci zlehčit a najít vhodné řešení je pak mnohem jednodušší.

Druhým existujícím možným způsobem řešení náročných životních situací je únik. V tomto případě se hovoří o pasivním řešení, kdy člověk rezignuje na dosažení svého cíle, neřeší obtížnou životní situace, nechá vše plynout bez svého osobního přístupu. Je důležité si uvědomit, že lidé se sluchovým postižením, kteří si zvolí aktivní přístup k řešení své životní situace, musejí vynaložit mnohem více úsilí k dosažení svých vytýčených cílů než lidé bez postižení.

1.2.2 Důsledky sluchového postižení ve společenské oblasti

Jak už bylo řečeno, lidé reagují při kontaktu se sluchově postiženou osobou různě, většinou se jedná o soucit, někdy je reakcí pocit, že sluchově postižený potřebuje ochranu nebo zvláštní péči. Společnost očekává od osoby, která je v jejich očích postižená, že přijme svoji roli odevzdaně a společnost jí na oplátku zařadí mezi nemocné, protože přece jen nemocní mají nárok na náš soucit a na naši pomoc. Jenže sluchově postižení většinou o tento soucit společnosti nestojí. Sami se totiž necítí jako nemocní, spíše naopak. Velmi často si myslí, že mají lepší sociální život, než majoritní společnost slyšících. Někdy se ale můžeme setkat i s odporem a odstupem jako možným typem reakce majoritní společnosti na sluchově postiženého.

„Díky zažitým stereotypům bývá člověk se zdravotním postižením obvykle vtlačován do „role postiženého“ a jeho osobnost bývá redukována na jeho handicap. Trvalé postižení či chronické onemocnění může být hodnoceno jako stigma. Stigmatizovaná onemocnění jsou takové odchylky, které mají nežádoucí nápadnosti v sociálních projevech (zevnějšek, komunikace, ...). V tomto případě nejde jen o faktické omezení psychických či somatických funkcí, ale mnohem více o způsob, jakým jsou tito lidé vnímáni, hodnoceni a na základě toho i akceptováni, či spíše neakceptováni.“⁶

Z důvodu tohoto přístupu veřejnosti ke sluchově postiženým a faktické existenci řady bariér, především informační a komunikační, dochází k omezení v osobních a pracovních kontaktech mezi sluchově postiženými a majoritní společností, takže někdy to může vyvolat u sluchově postižených pocit snížené společenské prestiže a i celkově nižšího sociálního statusu.

V posledních letech se stále více diskutuje o pojmu integrace. S její pomocí by se měly upravit vztahy mezi majoritní společností a sluchově postiženými, stanovit se podmínky vzájemného soužití a dosáhnout úspěšnosti v začleňování osob se zdravotním postižením do společnosti. Integrace předpokládá samostatnost a nezávislost sluchově postiženého člověka, nevyžaduje zvláštní ohledy nebo přístupy ze strany přirozeného prostředí.

Nižší fází integrace je adaptace. Je charakterizována jako schopnost člověka s postižením přizpůsobit se sociálnímu prostředí, komunitě a společenským podmínkám. Ještě nižší fází integrace je utilita, kdy člověk již není samostatný a v mnoha oblastech je závislý na jiných lidech. Ani přes plnou terapeutickou a rehabilitační péči se nemůže zcela socializovat a trvale žít samostatně a inferiorita, kdy se jedná o lidi, kteří jsou zcela nesamostatní, jsou odkázáni na ošetrovatelskou péči, sociální vztahy se vůbec nevytvářejí, vyčlenění ze společnosti.⁷

1.2.3 Důsledky postižení v ekonomické oblasti

Pro sluchově postižené je ekonomickým důsledkem jejich postižení obtížná situace při hledání vhodného zaměstnání a tím i zlepšení jejich ekonomické situace. S tím souvisí i udržení si určitého osobního standardu, protože i životními náklady, které vyžaduje

⁶ Krhutová, 2005, s. 117.

⁷ Tamtéž s. 128-137.

jejich zdravotní postižení, jako je zajištění potřebných úprav v bytě, pořízení potřebných kompenzačních pomůcek nebo jiných pomocných služeb, jsou určitě finančně náročné i přes možnou peněžní dotaci sluchově postiženým od státu.

1.3 Sluchové vady a poruchy

Vady sluchu mohou být geneticky podmíněné, vrozené případně získané později během života. Poruchy sluchu mohou mít různý stupeň od nedoslýchavosti až k úplné hluchotě. Při včasném odhalení vady sluchu je možné tuto situaci začít okamžitě řešit použitím naslouchadla či kochleárního implantátu, který u dítěte zajistí normální vývoj řeči.

1.3.1 Sluchové vady podle stupně postižení

Světová zdravotnická organizace (WHO) stanovila v roce 1980 mezinárodní škálu stupňů sluchových poruch.

Velikost ztráty sluchu dle WHO	Název kategorie ztráty sluchu	Název kategorie podle vyhl. MPSV č. 284/1995 Sb.
0 - 25 dB	normální sluch	-
26 - 40 dB	lehká nedoslýchavost	lehká nedoslýchavost (již od 20 dB)
41 - 55 dB	střední nedoslýchavost	Středně těžká nedoslýchavost
56 - 70 dB	středně těžké poškození sluchu	těžká nedoslýchavost
71 - 90 dB	těžké poškození sluchu	praktická hluchota

91 dB a více dB, ale body v audiogramu i nad 1kHz	velmi závažné poškození sluchu	úplná hluchota
v audiogramu nejsou žádné body nad 1 kHz	neslyšící	úplná hluchota

Tab.1.: *Klasifikace sluchových vad – jednotlivé kategorie ztráty sluchu, z roku 1980 (Hrubý in Býtešnicková, Horáková, Klenková, 2007, s. 94)*

Člověk s lehkou nedoslýchavostí má potíže se slyšením v obtížnějších podmínkách, jako je např. hluk na ulici, hovor s více osobami zároveň či sledování televize. Člověk se středně těžkou nedoslýchavostí už potřebuje sluchadlo a u jedince s těžkou nedoslýchavostí či s praktickou hluchotou je použití sluchadla již nutností. Komunikaci zároveň usnadňuje odezírání. U hluchoty úplné již nepomohou ani sluchadla.

1.3.2 Sluchové vady podle místa postižení

Podle místa postižení rozlišujeme převodní poruchy sluchu, které vznikají poškozením zevního či středního ucha nebo percepční poruchy, které vznikají postižením vnitřního ucha či sluchového nervu. Podle místa vzniku postižení se rozlišují dvě základní skupiny sluchových vad:⁸

A) Periferní nedoslýchavost (hluchota)

kteřá se dále dělí na:

- převodní (konduktivní) poruchu – při této vadě jsou sluchové buňky v pořádku, ale nejsou stimulovány zvukem, protože ten neprochází skrz zevní zvukovod a střední ucho. Příčinou je každá překážka, která brání nebo ztěžuje proniknutí zvuku z vnějšího prostoru k smyslovým buňkám (například zvětšená nosní mandle, záněty středního ucha). Při převodní poruše je narušeno slyšení hlubokých tónů a jedinec slyší zvukový signál v menší intenzitě.
- percepční (senzoneurální) poruchu – při tomto postižení dochází k poruše vnitřního ucha, sluchových buněk či sluchových nervů. Příčiny jsou vázány na funkci smyslového epitelu vnitřního ucha, sluchového nervu a sluchové dráhy,

⁸ Horáková, 2007, s. 127- 143.

kteřá spojuje periferní a centřální část sluchového analyzátoru. Percepčních poruch je mnohem více než převodních a představují závažný léčebný i diagnostický problém. Charakterizuje je snížení sluchu v oblasti vysokých tónů. Takto sluchově postižený má potíže s rozeznáváním jednotlivých hlásek, protože vnímaná řeč je deformována, postižený si často stěžuje, že slyší, ale špatně rozumí.

- smíšenou (mixta) – jedná se o smíšenou poruchu sluchu, která vzniká jako kombinace převodního a percepčního typu. Jedinec v tomto případě málo slyší, snížení sluchu se projevuje v hlubokých i vysokých tónech, a zároveň také špatně rozumí.

B) Centřální nedoslýchavost (hluchota)

Tato porucha zahrnuje komplikované defekty způsobené různými procesy, které postihují korový a podkorový systém mozku. Jedná se o abnormální zpracování zvukového signálu v mozku.

1.3.3 Příčiny sluchového postižení

Příčiny sluchového postižení jsou dvojího druhu – exogenní a endogenní.

Endogenní faktory – zde rozeznáváme

- Vrozené (hereditární) vady sluchu – vznikají na základě dědičnosti. Příčin zděděné nedoslýchavosti nebo hluchoty je několik. Poškozen bývá především ganglion spirale, nervus cochlearis a Cortiho orgán. Nedoslýchavost se může postupně zhoršovat až přejít v hluchotu.
- Geneticky podmíněné vady sluchu – zde se objevuje hereditární zátěž v rodině. Hereditární sluchové vady jsou děděné autosomálně recesivní formou. Existuje přibližně 30 genů, u kterých se předpokládá, že mohou mít vliv na vrozený stav sluchu. Jako nejvýznamnější jsou hodnoceny tzv. Connexiny. Typické je, že oba rodiče, kteří jsou nositeli jednoho zdravého a druhého poškozeného znaku, slyší.

Exogenní faktory – jejich účinek zasahuje :

- Prenatální období – jedná se zejména o nemoci matky v průběhu těhotenství, především v 1. trimestru (spalničky, toxoplasmóza, zarděnky) a vlivy RTG záření.
- Perinatální období – nejčastěji se jedná protrahovaný porod, nízkou porodní hmotnost (pod 1500 gramů), vlásečnicové krvácení do labyrintu, Rh inkompatibilitu s následnou hyperbilirubinemií, asfyxií, poporodní žloutenku, které mohou mít v tomto období vliv na poškození sluchového aparátu.
- Postnatální období – v tomto období rozeznáváme:
 - 1) **Vady získané před fixací vývoje řeči (prelingválně)** - tj. do 7. roku dítěte, mají různě negativní dopad na komunikační možnosti. Samotná řeč se nevyvíjí a může také dojít k rozpadu již získaných řečových stereotypů. Mezi časté příčiny řadíme především infekční choroby, často virového charakteru, jako meningitida, meningoencefalitida, průšnice, spalničky, spála či zarděnky, dále to mohou být traumata, jako jsou úrazy hlavy, poškození mozku, dále následky chemoterapie při onkologických onemocněních, infekty horních cest dýchacích případně opakované hnisavé záněty středního ucha.
 - 2) **Vady získané po fixaci vývoje řeči (postlingválně)** - tj. po 7. roce života a v průběhu života, nejčastěji vznikají následkem poranění v oblasti hlavy a vnitřního ucha, vystavení působení toxinů a jedů, hovoříme o ototoxicitě – poškození sluchu způsobené ototoxickými látkami, především antibiotiky mycinové řady jako je Streptomycin, Gentamycin, při dlouhodobém působení silné zvukové zátěže (od 85 dB výše), která nevratně poškozuje sluchové buňky.

V pozdějším věku se může projevit také tzv. presbyakuzie (stařecká nedoslýchavost).⁹

⁹Logoped Online. *Logoped Online* [online]. ČR: LogopedOnline, ©2010 [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://www.logopedonline.cz/vady-sluchu/vady-a-poruchy-sluchu.htm2>.

2 Komunikace sluchově postižených

Význam slova komunikace pochází z lat. *communicare* – činit něco společným, společně sdílet, lze ho vysvětlit jako předání informace od jedné osoby k druhé. Tuto informaci je nutné převést do určitého domluveného kódu, který je příjemcem dekodován. Tímto domluveným kódem se může stát jak mluvená řeč, tak oficiální jazyk Neslyšících, kterým je znakový jazyk. Podstatou komunikace vždy zůstává výměna informací.

Jako komunikační kanál pro mluvenou řeč slouží akustický kanál, a dále i kanál optický, kterým vnímáme vizuálně-motorické systémy. Pomocí komunikace vyjadřujeme názory, myšlenky atd. „...*vlastnost jazyka – tedy schopnosti informovat o časové i prostorově vzdálených událostech – nazval americký lingvista Ch. Hockett přemístitelností, prediktibilitou. Přemístitelnost je jedním z hlavních znaků odlišujících lidskou řeč od takzvané řeči zvířat.*“¹⁰

Komunikaci je možné dále dělit na verbální a nonverbální. Při nonverbální komunikaci nemluvíme, ale při verbální komunikaci vždy mimoděk využíváme i komunikaci nonverbální. Je to mimika obličeje, naše gesta a postoje, koordinace těla, tím vším bezděčně komunikujeme s okolím. Řeč tak tvoří pouze jeden z prostředků komunikace. Předpoklad pro komunikaci je vrozený. „*Dítě je motivováno k rozvoji komunikace potřebou sociálního kontaktu.*“¹¹

Komunikace sluchově postižených je zakotvena také legislativně. V Zákoně č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob je uvedeno, že lidé se sluchovým postižením mají „*při návštěvě lékaře, vyřizování úředních záležitostí a při zajišťování dalších nezbytných potřeb právo na tlumočnické služby zajišťující tlumočení v jimi zvoleném komunikačním systému*“¹². Tento zákon dále uvádí následující komunikační systémy pro sluchově postižené.

¹⁰ Martonov in Strnadová, 1998, s. 127.

¹¹ Houdková, 2005, s. 18.

¹² Zákon č. 384 ze dne 23. září 2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Dostupné z : <http://www.cun.cz/dokumenty/zakon-o-komunikacnich-systemech-neslysicich-a-hluchoslepych-osob-zakon-c-384-2008-sb.pdf>.

2.1 Znakový český jazyk

Sluchově postižení v každé zemi mají svůj národní znakový jazyk, který používají běžně mezi sebou, především tehdy, pokud nejsou přítomni slyšící. Nejlépe tento jazyk ovládají neslyšící děti neslyšících rodičů, kterých je ale relativně málo. Znakový jazyk ovládají samozřejmě také tlumočníci znakového jazyka, což bývají často potomci neslyšících rodičů, kteří jsou ale sami slyšící a mluvená čeština jim proto nedělá žádné problémy. Jedná se o komunikační systém s vlastním slovníkem a gramatikou. Tvoří ho dohodnutá soustava znaků, které podle určitých pravidel vyjadřují symboly reálného nebo abstraktního světa. Pomocí nich se osoby se sluchovým postižením vyjadřují a přijímají informace. Znaky jsou tvořeny tvarem rukou, jejich pohyby, orientací dlaně, postavením ruky k druhé ruce, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Jedná se v podstatě o systém vizuálně motorický.

Jeden znak může někdy odpovídat významu celé krátké věty v mluveném jazyce a naopak jedno slovo může být reprezentováno několika znaky.

Díky tomuto jazyku mohou neslyšící vyjadřovat své pocity, myšlenky a dorozumívat se, protože je stejně krásný a bohatý jako mluvený jazyk majoritní společnosti. Znakový jazyk je pro sluchově postižené zcela přirozeným jazykem, má svůj historický vývoj a vyplynul z potřeby sluchově postižených se dorozumět s okolním světem. Při komunikaci znakovým jazykem je zároveň možné i využití prstové abecedy, která pomáhá porozumět neznámému pojmu, názvu či jménu a dokonce může i reprodukovat mluvenou řeč v celém jejím rozsahu. Abeceda je tvořena různými polohami a postavením prstů ruky, které tak zastupují jednotlivá písmena daného jazyka.

„...prstová abeceda je v podstatě manuálním hláskováním slov psané podoby jazyka pomocí prstů...“¹³.

U prstové abecedy je nutná dostatečná znalost písemné formy mluveného jazyka. Rozlišujeme dvě základní podoby prstové abecedy - jednoruční a dvouruční.

Jednoruční prstová abeceda se nejčastěji využívá v předškolním věku a na začátku povinné školní docházky ve speciálních školách pro sluchově postižené, slouží k usnadnění zapamatování slov, pomáhá při vyvozování hlásek a slouží k vizuálnímu zafixování pravidel gramatiky českého jazyka.

¹³ Strnadová, 1998, s.139

Dospělí a starší děti se sluchovou vadou spíše používají dvouruční prstovou abecedu, slouží jim k doplnění znakového jazyka v případě, kde chybí znak, nebo jim tato abeceda pomáhá při konverzaci se slyšícími. Prstová abeceda se často označuje jako daktylní abeceda, daktylotické symboly případně daktylotika. Název je odvozen z řeckého slova daktylos (prst).

2.2 Znakovaná čeština

Jedná se o umělý posunkový systém, který vyvinuli slyšící, aby se lépe domluvili s neslyšícími. Znakovaná čeština je založená na tom, že se ústy zřetelně vyslovuje česká věta a pod její jednotlivá slova se podsouvají znaky vypůjčené ze slovníků českého znakového jazyka. Znakovaná čeština usnadňuje neslyšícím pochopení vět.

Dobře jí ale rozumějí jenom nedoslýchaví a z neslyšících pak jenom ti, kteří umí perfektně odezírat. Dívají se totiž hlavně na ústa tlumočnicka a znaku si všimají až tehdy, kdy se jim některé slovo nepodaří odezřít. Znakovaná čeština jim tak pomáhá nevypadnout z kontextu, což se u pouhého odezírání běžně stává.¹⁴

2.3 Odezírání

Odezírání je sice přirozenou schopností člověka, ale každý jedinec je pro tuto schopnost jinak nadaný. Srozumitelnost odezírané řeči výrazně zlepšuje dobré osvětlení, protože sluchově postižený pak lépe vidí na ústa svého partnera. Náročné je udržovat dlouhodobý oční kontakt, bez kterého odezírání není možné, proto je třeba dodržovat přestávky mezi jednotlivými informačními sděleními. Problémy při tomto druhu komunikace mohou vzniknout při vnímání kinémů což jsou pohyby mluvidel. Suralová uvádí, že počet kinémů neodpovídá počtu fonémů (jednotlivé hlásky jazyka) mluvené řeči. Jsou případy kdy několik fonémů má společný kiném (např. p-b-m, f-v) či nemají kiném žádný (např. h, které vzniká typickým šumem v hrtanu). Zrakem téměř nezachytitelné jsou i hlásky jako k a g, k nimž je přiřazen nevýrazný kiném.¹⁵

U dětí se sluchovým postižením je nezbytné učit a rozvíjet odezírání už od velmi raného věku. Při komunikaci pomocí odezírání sluchově postižený vnímá pohyby mluvidel,

¹⁴Hrubý,1998. s.184

¹⁵ Suralová in Valenta, 2003,s.128-132.

výraz v obličeji, gesta a další neverbální komunikaci. Pro efektivní odezírání jsou potřeba vhodné podmínky. Jak již bylo řečeno, obličej mluvícího má být dobře osvětlen a měl by být ve správné vzdálenosti od odezírajícího. Ideální je, když jsou oba obličeje přibližně ve stejné výšce. Artikulace a mimika obličeje musí být co nejvíce zřetelná, ale nesmí být afektovaná. I sluchově postižený člověk, který je v odezírání trénovaný, zachytí touto metodou komunikace maximálně 30–40 % sdělovaných informací. A samozřejmě se může stát, že ztratí přehled o čem je řeč úplně. Kontinuální sledování řeči zrakem a udržení koncentrace je velmi vyčerpávající a velmi náročné.¹⁶

2.4 Přepis mluvené řeči

Převod mluvené řeči do písemné podoby je další forma komunikace, kterou si sluchově postižený může zvolit. Jde o systém, který je vhodný pro ty osoby, které ohluchly a potřebují porozumět ostatním pomocí psané češtiny. Mluvené slovo přepisuje přítomný přepisovatel na počítači a záznam promítá většinou na monitoru notebooku nebo tabletu. Kromě technického zajištění vyžaduje přepis člověka, který ovládá rychlé psaní a zná základní pravidla přepisu. Sluchově postižení mohou v současné době objednat simultánní přepis řeči i online přes internet. Přepisovatel v tomto případě není fyzicky přítomen. Online přepis je nejpřirozenějším způsobem, jak mohou sluchově postižení - ohluchlí komunikovat se svým okolím.¹⁷

2.5 Další komunikační systémy sluchově postižených

Jako další komunikační systémy, které mohou sluchově postižení využívat jsou například gestuno. Jedná se o nadnárodní znakový systém používaný především pro tlumočení oficiálních textů, Cued speech , při které se řeč doplňuje kombinováním poloh ruky a tvarů prstů, aby se vyjádřily skupiny samohlásek, souhlásek i celých slabik, Hand–Mund systém, který je možný charakterizovat jako druh prstové fonetické

¹⁶Komunikační systémy používané v kontaktu se sluchově postiženými. *Komunikační systémy používané v kontaktu se sluchově postiženými* [online]. ÈR: chodicilide.cz, ©2013 [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://www.chodicilide.cz/komunikacni-systemy-pouzivane-v-kontaktu-se-sluchove-postizenymi/>.

¹⁷LIBERDOVÁ, E. Komunikace s lidmi se sluchovým postižením. *Komunikace s lidmi se sluchovým postižením* [online]. ÈR: Zdravotnictví a medicína, ©2016 [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://zdravi.euro.cz/clanek/mlada-fronta-zdravotnicke-noviny-zdn/komunikace-s-lidmi-se-sluchovym-postizenim-482796>.

abecedy, kdy je znázorněna činnost té části mluvidel, která je při mluvení zrakem neviditelná, a dále jsou to pomocné artikulační znaky, ty slouží k podpoře správné artikulace, při které se ruka s určitou polohou prstů při mluvení dotýká té části těla, která se tvoří hlásku.

3 Vzdělávání sluchově postižených

Východiskem nezbytným pro pozdější uplatnění na trhu práce je pro všechny sluchově postižené jejich vzdělání. Vzdělávání sluchově postižených bylo dříve záležitostí především orální metody výuky. Teprve v 80-tých letech se začal používat znakový jazyk jako přirozený komunikační prostředek sluchově postižených. V současnosti se využívá ve školách pro sluchově postižené totální, orální, ale i bilingvální komunikace. Právo neslyšících na vzdělávání ve znakovém jazyce je zakotveno i v české legislativě, jedná se o Zákon č. 155/1998 Sb. O znakové řeči. Odborné i laické diskuse o výukových programech a jejich přednostech a nedostacích trvají už řadu let a stále se hledají nové cesty pro efektivní vzdělávání sluchově postižených za účinného přispění vědy a techniky. Stále tedy vedle sebe existují různé programy, vycházející z různých filosofických pojetí problematiky. V ČR jsou nejčastěji zastoupeny vzdělávací programy totální, orální a bilingvální komunikace.¹⁸

3.1 Totální komunikace ve vzdělávání

Totální komunikaci tvoří kombinace mluvení a odezírání spolu s používáním znaků a prstové abecedy. Jsou v ní zařazeny aurální, manuální a orální způsoby komunikace. Zahrnuje mimicko-gestikulační řeč, pantomimu, znakovou řeč, umělé znakové systémy, prstovou abecedu, artikulaci, odezírání, sluchové vnímání, mluvenou řeč, aplikaci zesilovací techniky, psaní a mimiku. Cílem je zajistit účinnou komunikaci se sluchově postiženými osobami a mezi nimi navzájem.¹⁹

Dále tato metoda vyžaduje, aby osoby v okolí neslyšícího dítěte používali v jeho přítomnosti všechny komunikační prostředky. Jedině tak lze dosáhnout optimálního rozvoje řeči a zajistit tak stejné podmínky jako mají slyšící děti. Úspěch těchto systémů závisí nejen na učitelích, ale zejména na rodičích, kteří by měli alespoň částečně ovládat některý z manuálních systémů.²⁰ Totální komunikaci také nelze považovat za samostatnou komunikační a didaktickou metodu či samostatný systémový prvek, neboť její pojetí v pragmatické rovině vyjadřuje pouze složité a variabilní struktury

¹⁸ Barešová in Potměšil, 1995, s. 22.

¹⁹ Potměšil, 1995, s. 31.

²⁰ Keblová, 2000, s. 43.

komunikačního procesu. V některých případech přesto tvoří souhrn komunikačních forem použitelných k dosažení účinného a obousměrného předávání informací jako metodického základu k přípravě a vytvoření určité části vzdělávacích programů²¹.

3.2 Bilingvální metoda ve vzdělávání

Základem této metody je vyučování některých předmětů ve znakovém jazyce a v jiných se pouze mluví bez použití znakového jazyka. Můžeme ji také popsat jako výchovu s porozuměním. Běžnou cestou komunikace se vytvoří zásoba pojmů, sloužící k vlastnímu myšlení. Zároveň se rozvíjejí komunikační dovednosti, pohotovost a zájem o rozhovor. Bilingvální komunikační strategie dbá na dodržování nedirektivní metody výuky znakového i národního jazyka, upřednostňuje znakový jazyk v raném věku a podporuje využití psané podoby národního jazyka.²²

S dětmi se od útlého věku komunikuje ve znakovém jazyce a v době, kdy je slovní zásoba již rozvinuta, se přidává jazyk většinový, který se dítě učí pomocí čtení a psaní. Mluvená řeč je poslední fází, která přijde poté, co dítě rozumí čtenému textu ve většinovém jazyce. Oba jazyky se nepoužívají současně, protože si dítě musí uvědomit, že jde o dva zcela rozdílné jazyky. Proto je běžné překládat z jednoho jazyka do druhého. Nezbytnou podmínkou je aktivní účast neslyšícího pedagoga, který zastává funkci komunikačního a hodnotového sociálního vzoru. Stejně důležitým vzorem je i pro slyšící rodiče neslyšících dětí, kteří často nemají vytvořenou reálnou představu o dospělém člověku se sluchovým postižením. Možnost bilingvální výchovy je dána školským zákonem č. 29/1984 Sb. Přestože většina škol využívá ve své vzdělávací koncepci Totální komunikaci, je už řada škol hlásících se k systému bilingvální komunikace. Jsou to školy v Praze (Holečkova ulice), Brně, Hradci Králové, Ostravě a Liberci.²³

V koncepci bilingválního vzdělávání CESTA jsou vytýčeny body českého modelu bilingválního přístupu ve vzdělávání těžce sluchově postižených.²⁴

²¹ Krahulcová, 2003, s. 64.

²² Tamtéž.

²³ Keblová, 2000, s. 73.

²⁴ Potměšil, 1999, s. 22-25.

- oba jazyky se musejí chápat odděleně
- cesta k čistému bilingvistu
- bilingvální vzdělávací program na ZŠ
- rovnocenný znakový jazyk
- ovládnutí znakového jazyka všemi učiteli
- rovnocenné zapojení pedagogů se sluchovým postižením do výuky vytváření ovzduší vzájemného respektování a pozitivního vztahu mezi dvěma či více skupinami
- přizvat k výchovnému procesu dospělé se sluchovým postižením jako profesní pracovníky, ale také jako velmi funkční identifikační vzor pro děti se sluchovým postižením a jejich slyšící rodiče
- vést děti k respektování jiné kultury, jiného jazyka, odlišné hierarchie cílů a životních hodnot
- připravit takové učební plány a osnovy, aby byly zmíněné odlišnosti respektovány
- připravit pedagogy na využívání rozličných stylů práce vychovávat k úctě k odlišnostem jazyka a kultury
- přistupovat k dětem se sluchovým postižením i přes jejich odlišnosti s nejvyšším očekáváním a důvěrou v jejich možnosti

Seznamování dětí se sluchovým postižením v průběhu edukace s jejich sounáležitostí se skupinou neslyšících znamená uplatňování bilingválního a bikulturního programu.²⁵

3.3 Orální metoda ve vzdělávání

Orální metoda spočívá v tom, že učitel hovoří a žák odezírá. Veškeré informace tak žák přijímá díky mluvenému jazyku majoritní společnosti. Tato metoda je vhodná pro lehce nedoslýchavé žáky. Na neslyšící žáky klade naopak velké nároky a nepřináší příliš mnoho úspěchů. Je to metoda, která patřila dlouhou dobu k nejrozšířenější vzdělávací metodě sluchově postižených. Využívá zachované smysly sluchově postiženého dítěte,

²⁵ Potměšil, 1999, s. 38.

kterými jsou zrak a hmat. Na rozdíl od předchozích uvedených systémů, které využívají vizuálně-motorické komunikační systémy, orální metoda se zaměřuje na aktivní zvládnutí příslušného mluveného jazyka.

Tento přístup jeho zastánci obhajují tvrzením, že právě rozvoj mluveného jazyka je jedním z nejdůležitějších způsobů, kterým je možné rozšířit možnost socializace sluchově postižených. Většina sluchově postižených dětí se totiž rodí slyšícím rodičům a cílem této metody je rozvinout mluvenou řeč na takový stupeň, aby byl sluchově postižený jedinec schopen se svou rodinou i zbytkem majoritní společnosti komunikovat co nejlépe, a nemohlo tak dojít k jeho komunikační segregaci. „*Primárním cílem orálního přístupu je tedy podporovat srozumitelný mluvený jazyk a schopnost mluvenému jazyku porozumět. Současně se předpokládá, že děti budou schopny mluvený jazyk využívat jednak jako jazyk myšlení, jednak jako oporu pro rozvíjení gramotnosti a přístup k dalším oblastem vzdělání.*“²⁶

Dlouhodobá praxe ale ukázala, že plošné uplatňování orálního přístupu ve vzdělávání sluchově postižených, které nerespektuje individuální potřeby a schopnosti daného dítěte, není nijak prospěšné, a naopak může mít i negativní dopad. Metoda orální komunikace je svou podstatou monolingvním vzdělávacím systémem a má za úkol naučit sluchově postižené dítě komunikovat jazykem majoritní společnosti. Je ale třeba si uvědomit, že na rozdíl od slyšícího dítěte, pro které je mluvený národní jazyk jazykem mateřským, pro sluchově postižené dítě je to vlastně cizí jazyk, který pro něj není vůbec přirozený. Proto má tato metoda vzdělávání smysl pro nedoslýchavé, u kterých lze ještě využít zachované zbytky sluchu. Pro těžce sluchově postižené žáky znamená nepoužití vizuálně-motorických prostředků v komunikaci negativní dopad, protože jim objektivně znemožní plnohodnotnou komunikaci. Za další negativum této metody je možné považovat vysoké požadavky na logopedickou způsobilost vyučujících.

Vzdělávání sluchově postižených osob může probíhat v zařízeních, která jsou určena speciálně pro děti a studenty s vadami sluchu, nebo je možné sluchově postižené integrovat do běžných škol. V České republice výchovně vzdělávací péči zajišťují školy a školská zařízení pro sluchově postižené, nestátní zařízení a občanská sdružení. Mezi další instituce, které se podílejí na vzdělávání sluchově postižených, patří speciálně

²⁶ Gregory a kol., 2001, s.72

pedagogická centra, střediska rané péče, mateřské, základní a střední školy pro sluchově postižené.²⁷

Vzdělávání ve školách pro sluchově postižené a integrace v běžných školách mají samozřejmě své výhody a nevýhody. Mezi výhody integrace patří například zachování sociálních vazeb s vrstevníky, kamarády v místě bydliště, možnost navázání kontaktů mimo komunitu sluchově postižených a vyšší motivace díky konkurenčnímu prostředí v běžných třídách. Zapojení do kolektivu slyšících a vytvoření přátelství je každopádně pro sluchově postiženého těžké a případný neúspěch pro něj znamená frustraci. Dobré školní výkony navíc bývají vykoupeny únavou, která je spojena s vysokou koncentrací při odezírání mluveného slova. Kvůli pocitům nepřijetí či nepochopení v kolektivu pak sluchově postižené děti často přestupují na školy speciální. Osamocení se tak může stát hlavní problémem všech integrovaných sluchově postižených dětí.

Dalšími problémy jsou nepřítomnost tlumočnicka nebo asistenta pedagoga při výuce, chyby pedagogických pracovníků, kteří se při výkladu často obrací zády ke třídě a další podobné problémy. Zaměstnanci speciálně pedagogických center považují zase mezi nejdůležitější problémy vysoký počet studentů ve třídách, chybějící asistenty pedagoga, nízké komunikační schopnosti učitelů i studentů a absenci diferenciatní diagnostiky žáků. Integrované děti mají časté problémy s přechodem do třetí třídy na základní škole, kdy přibývá učivo českého jazyka - především gramatiky, a začíná se také s výukou cizích jazyků. Dalším problémem je přechod z prvního na druhý stupeň základní školy, kdy se ve výuce jednotlivých předmětů začne střídát větší počet pedagogů a veškeré učivo je pro žáky obecně náročnější. V tomto okamžiku se stává, že se některé děti vrátí do školy pro sluchově postižené. Hlavní nevýhodou integrace je ale omezený kontakt sluchově postižených dětí s komunitou sluchově postižených, což má negativní vliv na schopnost komunikace ve znakovém jazyce a současně se prohlubuje jejich celkové osamění.²⁸

²⁷ Komorná, 2008, s. 66-68.

²⁸ Integrace vzdělávacích systémů. *Integrace vzdělávacích systémů* [online]. ÈR: Grant Advisor, ©2008 [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: <http://www.grantadvisor.cz/signall2-integrace.html>.

4 Sociální práce s osobami se sluchovým postižením

V minulosti byla práce se zdravotně postiženými jedinci v tradiční sociální práci chápána jako model osobní tragédie a soustředila pozornost na posuzování nedostatku schopností. V současnosti využívá sociální práce se zdravotně postiženými principu partnerství a postižení chápe spíše jako formu sociálního důsledku, nikoliv jako fyzické znevýhodnění.²⁹

V této návaznosti Suchá uvádí, že *„osoby se zdravotním postižením jsou členy společnosti a mají právo zůstat v místní komunitě. V rámci normálních struktur vzdělávání, zdravotnické péče, zaměstnanosti a sociálních služeb by měli dostat takovou pomoc, jakou potřebují.“*³⁰

Můžeme tedy konstatovat, že tím klíčovým v sociální práci je právě pomoc, kterou lze chápat jako základní morální princip ovlivňující fungování společnosti. Pomoc se postupně stává sociální kategorií, která se završuje v legislativně stanovených formách pomoci.³¹

Sociální práce s lidmi se sluchovým postižením musí v praxi znát jednotlivé faktory, které ovlivňují život lidí se sluchovým postižením a umožní lepší podmínky pro integraci do společnosti. Tyto podmínky vytváří v převážné míře samotný stát, který určuje i povinnosti vytvářet životní podmínky zdravotně postiženým, ve srovnání s podmínkami lidí bez postižení, ale také nestátní sektory. Důležité však je, aby lidé se sluchovým postižením měli vlastní představy o možnostech ovlivnění svého života, aby nebyli vnímáni jen jako subjekt péče odborníků.³²

4.1 Důraz na potřeby osob se sluchovým postižením

Zdůrazněním potřeby větší propojenosti mezi zdravotní péčí a sociálními službami je možné ovlivňovat sociální podmínky, a tím nejen ozdravný proces, ale i udržení a zachování přijatelného zdravotního stavu a kvality života osob se sluchovým

²⁹ Matoušek a kol., 2005, s. 87.

³⁰ Suchá a kol., 2006, s. 56.

³¹ Matoušek a kol., 2012, s. 38-52.

³² Beňo a kol., 2011, s. 131- 174.

postížením. Díky tomu se z otázky zdravotní péče a sociálního zabezpečení stává otázka lidských práv a otázka optimálního rozvoje každého, nejen postiženého jedince. Tato změna přináší nový pohled na cíle a metody práce s osobami se zdravotním postižením. Zdůrazňuje se přístup, při kterém je třeba vytvářet podmínky pro maximální nezávislost postiženého, namísto zvyšování závislosti na pomáhající jedinci, organizaci, případně celé společnosti.³³

Lidské potřeby jsou přirozenou součástí každého jedince, rozdíl vidíme však v tom, jak tyto své potřeby může uspokojovat. Nedostatek v této oblasti vede k frustraci a negativně ovlivňuje integritu osobnosti. Každý člověk se zdravotním postižením potřebuje individuální míru pomoci při uspokojování svých potřeb. Touto pomocí se rozumí soubor opatření, která osobě s postižením pomohou naplňovat jeho přirozené potřeby. V kontextu péče o znevýhodněné občany mluvíme o zpřístupňování a vyrovnávání příležitostí.³⁴

4.2 Sociální služby

U skupiny osob se sluchovým postižením je vhodné využívat některé druhy sociálních služeb, což vede i ke specifickému způsobu aplikované sociální práce s takto vymezenou skupinou zdravotně znevýhodněných jedinců. Základem sociální prevence je snaha předcházet a zabraňovat příčinám vzniku, prohlubování, ale i opakování poruch nebo kolapsů v komplexním vývoji sluchově postižených klientů.³⁵ Aktivity pořádané v této oblasti jsou specificky zaměřené zejména na práci se sluchově postiženou, ale i slyšící mládeží.

V praxi se u osob se sluchovým postižením osvědčily zejména tyto činnosti a aktivity:

- informačně-poradenská činnost,
- neformální vzdělávání,
- kurzy anglického jazyka,

³³Novosad a kol., 2000, s.58.

³⁴Votava a kol., 2003, s. 99-108.

³⁵Vrtišková,2009,s.56-78.

- promítání filmů,
- prázdniny hrou,
- vzdělávání dobrovolných a profesionálních pracovníků.

Další službou je sociální poradenství, které se u osob se sluchovým postižením zaměřuje na:

- poradenství a pomoc při posouzení povahy problému fyzické osoby, rodiny nebo komunity a poskytnutí základních informací o možnostech řešení problému a podle potřeby i doporučení a zprostředkování další odborné pomoci,
- poradenství a pomoc v oblasti zvládnání nepřiměřených reakcí okolí,
- poradenství a vedení příjemce sociální služby při hledání podpory ve svém okolí,
- poradenství a pomoc při způsobech řešení problému komunikační bariéry a s tím souvisejících nácviků komunikačních a asertivních dovedností,
- poradenství a pomoc při výběru zaměstnání trhu práce,
- poradenství a pomoc při provádění sociálního poradenství příjemcům sociální služby se sluchovým postižením ve znakovém jazyce,
- rodičovské poradenství a práce s rodinou a sociálním okolím příjemce služby.³⁶

Tlumočnická služba je sociální služba poskytována osobě vyžadující tlumočení ve znakové řeči, artikulační tlumočení nebo taktilní tlumočení. Fyzická osoba je odkázána na tlumočení ve znakové řeči, pokud je neslyšící nebo má těžkou oboustrannou nedoslýchavost a její komunikačním prostředkem je znaková řeč. Také se může jednat o artikulační tlumočení, pokud je klientem neslyšící nebo se jedná o osobu s těžkou oboustrannou nedoslýchavostí získanou po osvojení si řeči nebo před jejím osvojením a neovládá formy komunikace sluchově postižených zejména znakovou řeč, znakovou češtinu.³⁷

Jako další formu lze zmínit taktilní tlumočení, pokud je klientem hluchoslepý člověk a má vrozené nebo získané postižení dvou smyslových orgánů, které pro komunikaci se

³⁶Kuzníková, 2011, s.43-76.

³⁷Vrtišková,2009,s. 56-78.

společností vyžadují specifický komunikační systém vázaný na stupeň ztráty sluchu a stupeň ztráty zraku.³⁸

Pečovatelská služba se podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociální službě může poskytovat občanovi, který pro svůj nepříznivý zdravotní stav potřebuje pomoc jiné osoby při zajišťování kontaktu se společenským prostředím, zejména doprovodem, tlumočením ve znakové řeči pro neslyšící osoby. Mezi nejčastější poskytované intervence patří tlumočení z mluveného jazyka do znakové řeči a naopak, artikulační tlumočení, tlumočení psaného textu, rozšiřování slovní zásoby, telefonování, faxování, doprovod, duchovní činnost, kulturní činnost, kontakt na úřadě, společenská činnost a volnočasová činnost.³⁹

4.3 Osobnost sociálního pracovníka

Sociální pracovník je prvním a nejdůležitějším vkladem do profese sociální práce. Formy, způsob a přístup práce s klientem jsou integrujícími prvky, které vyzdvihují důležitost osobnosti pracovníka z lidského a profesionálního hlediska.⁴⁰

Náplň jeho práce je velmi různorodá. Zahrnuje terénní sociální práci, řešení sociálně-právních a sociálně-zdravotních problémů klientů sociálních služeb, poradenské služby, práci s rodinou klienta, spolupráci s ostatními odborníky při řešení nepříznivé sociální situace klientů. Je hlavním realizátorem úkolů sociální práce.⁴¹

K hlavním úkolům sociálního pracovníka patří pomáhat lidem při řešení jejich sociálních problémů a poruch, při vytváření společensky uznávané úrovně existovat a fungovat v interakci se svým sociálním prostředím. K úspěšné pomoci sociálního pracovníka s osobami se zdravotním postižením je nezbytné, aby znal všechny faktory, které ovlivňují jejich život.⁴²

Matoušek a kol. uvádějí tyto faktory:

- biologické faktory: sem se řadí např. zdravotní stav, genetické dispozice, aktuální tělesný stav,

³⁸Krhutová, 2013, s.34-55.

³⁹Bicková, 2010, s.57-66.

⁴⁰Gulová, 2011, s.88-107.

⁴¹Kuzníková, 2011, s. 33-68.

⁴²Tamtéž

- psychologické faktory: rysy osobnosti, sebehodnocení a sebevnímání, schopnost správného vyřešení problémových situací,
- sociální faktory: zázemí rodiny, společenské postoje, schopnost pro navazování a udržování sociálních vztahů a vazeb,
- sociální a veřejnou politiku: dostupnost adekvátních sociálních služeb, politika zaměstnanosti a trhu práce, vzdělávání, bytová politiku a doprava,
- noetické faktory: způsob morálního a etického přesvědčování, hodnoty, smysluplnost vlastního života, schopnost integrovaně vnímat životní zkušenosti, typ náboženského přesvědčení.⁴³

Sociální pracovník pracující s osobami se sluchovým postižením by měl proto znát specifika sluchového postižení, osobnost osoby se sluchovým postižením, legislativní práva a možnosti této skupiny občanů v rámci nástrojů sociální politiky. Nezbytným předpokladem úspěšné a plnohodnotné práce sociálního pracovníka s klienty se sluchovým postižením je schopnost efektivní komunikace, jelikož se jedná o nejvíce zasaženou oblast této skupiny znevýhodněných občanů. Právě neznalost znakového jazyka absolventy oboru sociální práce je označována za největší překážku při práci s občany se sluchovým postižením a poskytnutí účinné pomoci. Ta je pak omezena pouze na podskupinu nedoslýchavých a ohluchlých, kteří ovládají mluvený jazyk.⁴⁴

Jak zdůrazňuje Mühlpachr, sociální pracovník v roli tlumočnicka znakového jazyka by měl disponovat odbornými znalostmi nejen z oblasti tlumočení, ale i jiných oborů, jako jsou psychologie, právo, poradenství, etika. Důvodem je skutečnost, že bude zastávat nejen roli tlumočnicka, ale i poradce.⁴⁵

Obecně můžeme rozlišit dva přístupy sociálního pracovníka ke klientovi. Prvním z nich je direktivní přístup. Tím je chápáno, že sociální pracovník má dominantní postavení. Tento přístup neumožňuje klientovi zdokonalit své schopnosti ve prospěch řešení problému. Druhým typem přístupu je nedirektivní, který umožňuje klientovi rozvinout

⁴³Matoušek, 2005, s.76-98.

⁴⁴Tamtéž

⁴⁵ Mühlpachr,2006, s.44-78.

vlastní iniciativu, aktivitu a angažovanost ve prospěch řešeného problému. V tomto přístupu jsou klient a sociální pracovník v postavení partnerů.⁴⁶

Právě u sociálních pracovníků se často setkáváme s neúměrnou tendencí zasahování a řešení skutečnosti, kterou by měl klient řešit sám. V souvislosti s klienty se sluchovým postižením jde o skutečnost, když tlumočnick plní i roli asistenta, což vede k větší odkázanosti klienta. Ten se tak zbavuje odpovědnosti a je pasivním příjemcům benefitů.⁴⁷

⁴⁶Gulová,2011, s. 32-56.

⁴⁷Beňo a kol.,2011,s.131-174.

5 Uplatnění sluchově postižených na trhu práce

Už Listina základních práv a svobod stanovuje, že „každý má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakož i právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost. Každý má právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací“, že „zaměstnanci mají právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky“ a že „... osoby zdravotně postižené mají právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky...“ a „...na zvláštní ochranu v pracovních vztazích a na pomoc při přípravě k povolání“.⁴⁸

K nejdůležitějším předpisům vztahujícím se k zaměstnanosti v rámci České republiky patří:

již výše zmíněná Listina základních práv a svobod, která upravuje základní práva, jako je právo na svobodu volby povolání a vzdělání, spravedlivou mzdu, veřejné zdravotní pojištění nebo hmotné zajištění v nezaměstnanosti.

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, který obsahuje právo na zaměstnání, právo na podporu v nezaměstnanosti a při rekvalifikaci, obsahuje aktivní politiku zaměstnanosti, stanoví rovné zacházení bez ohledu na pohlaví, rasu, zdravotní postižení, upravuje vztah mezi uchazečem o zaměstnání a úřadem práce. Zákon se také zabývá podporou zaměstnavatelů v malých společnostech s méně než 25 zaměstnanci. Zaměstnavatel této společnosti, která zaměstnává více než 50 % zdravotně postižených osob, může podle § 78 získat příspěvek na mzdové náklady včetně sociálního a zdravotního pojištění. Navíc může získat i další příspěvky jako je sleva na dani nebo příspěvek na chráněné pracovní místo.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, který upravuje pracovní poměr, jeho vznik a zánik, pracovní dobu, dovolenou, mzdu, náhradu mzdy, ochranné pracovní pomůcky, předchází rasové diskriminaci, řeší povinnost zaměstnání zdravotně postižené osoby, povinnosti upravit pracoviště pro tuto osobu, povinnost zaměstnavatelů nahlásit úřadu práce ukončení pracovního poměru s touto osobou.

⁴⁸ Zákon č. 2 ze dne 16.prosince (1992) 1993 Sb., o hospodářská, sociální kulturní práva čl.26,28,29. In: *Listina základních práv a svobod*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2?text=Z%C3%A1kon+%C4%8D,+2%2F1993+Sb.%2C+Listina+z%C3%A1kladn%C3%ADch+pr%C3%A1v+a+svobod#hlava4>.

„Trh práce je místem, v němž se střetává poptávka po práci ze strany potenciálních zaměstnavatelů s nabídkou práce, již představují jednotlivci ucházející se o zaměstnání, přičemž předmětem koupě a prodeje nejsou jednotlivé osoby, ale jejich pracovní síla.“⁴⁹

Právo zapojit se do pracovního procesu má tedy každá fyzická osoba, která chce a může pracovat. Zaměstnavatelé mohou nové pracovní místo nahlásit na úřad práce. Nové pracovní místo nesmí být nabízeno s diskriminačním charakterem. Při vyhledávání zaměstnání úřady práce bezplatně zajišťují poradenskou činnost.⁵⁰

Pro občany se sluchovým postižením je ale stále obtížné uplatnit se na trhu práce. A to se netýká pouze České republiky, ale i celého světa. Pro současnou společnost je charakteristický požadavek na stále vyšší produktivitu práce, vysokou flexibilitu zaměstnanců i podnikatelských subjektů. Pro tyto požadavky nebývají sluchově postižení spoluobčané až tak docela vyhovující. Dalším negativem zůstává také skutečnost, že poptávka po volných pracovních místech stále převažuje nad nabídkou, což vede k vytlačování minoritních uchazečů, kterými sluchově postižení jsou, i když v poslední době dochází k mírnému zlepšení této situace na trhu práce, přesto různé studie uvádějí, že až 50% ekonomicky neaktivních občanů tvoří osoby se zdravotním postižením a další velkou část pak tvoří nezaměstnaní. Problémy se zaměstnáváním osob se sluchovým postižením jsou celosvětové. V České republice se ale oproti sousedním zemím Evropské Unie nedostatečně využívá zaměstnávání na tzv. částečný úvazek, které umožňuje alespoň částečnou zaměstnanost. V případě nezaměstnanosti sluchově postižených je asi nejrizikovějším faktorem jejich nízká kvalifikace. Dosažení co nejvyšší kvalifikace je důležitým předpokladem i pro zaměstnání zdravých lidí. Proto je otázka kvalifikace tak důležitá pro člověka se sluchovým postižením. K tomuto požadavku je třeba přidat i další rizika, kam lze zařadit vyšší věk uchazeče o práci nebo dostupnost pracovního místa. Na druhé straně ale existuje i taková skupina občanů se sluchovým postižením, která má vhodnou kvalifikaci a má proto šanci se uplatnit i na otevřeném trhu práce relativně snadno.

Důležité pro každého člověka je, jak vnímá sebe sama. U sluchově postižených není důležitý stupeň, rozsah ani doba vzniku vady. Důležité je, zda se člověk se ztrátou sluchu považuje za postiženého, nebo za člena komunity Neslyšících. Je důležité, aby většinová společnost změnila svůj přístup a začala neslyšící a nedoslýchavé lidi

⁴⁹ Tuleja, 2007, s. 147.

⁵⁰ Lexová, 2006, s. 16-18.

považovat za své rovnocenné partnery. Neslyšící a nedoslýchaví, kteří jednají pod vlivem vzniklého komplexu méněcennosti a svých negativních zkušeností potřebují podporu ve formě rovnocenného partnerského jednání. Člověk, který nemá přístup k plnohodnotné komunikaci, která by mu umožnila srozumitelně chápat jeho okolní svět a rozvíjet tak jeho potenciál, dosáhnout kvalitního vzdělání a žít samostatný plnohodnotný život, má sklon být v dospělosti závislý na svých rodičích, nemá důvěru ani ve svou osobnost ani v okolní svět, stahuje se do ústraní a dochází tak k jeho nezdravé izolovanosti. Identita člověka se vytváří od dětství a má na ni vliv mnoho faktorů. Rozvoj identity Neslyšícího člověka brzdí trvalé zapojení neslyšících do slyšícího prostředí, nedostatečný kontakt s komunitou Neslyšících, nedostatečné informace o historii komunity Neslyšících a jejich jazyce, nedostatek kontaktu s neslyšícími vrstevníky, nedostatek pozitivních vzorů z komunity Neslyšících.⁵¹

5.1 Podpora zaměstnávání sluchově postižených

Velký problém pro zaměstnávání sluchově postižených je ten, že naprostá většina volných pracovních míst, která jsou nabízena na Úřadech práce, je určena pro uchazeče bez zdravotního omezení. Pokud se objeví pracovní pozice, která je určena pro osoby zdravotně postižené, tak je většinou pro sluchově postiženého nevhodná.

Ustanovení § 67 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti definuje osoby se zdravotním postižením, kterým je poskytována zvýšená ochrana na trhu práce. Podle zmíněného § 67 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti je zdravotně postiženou osobou taková osoba, která je orgánem sociálního zabezpečení uznána invalidní v prvním, druhém nebo třetím stupni nebo je uznána jako osoba zdravotně znevýhodněná. Zároveň se takové osobě poskytuje zvýšená ochrana na trhu práce.

Osobami se zdravotním postižením jsou fyzické osoby, které jsou:

- orgánem sociálního zabezpečení uznány plně invalidními (dále jen "osoby s těžším zdravotním postižením"),

⁵¹Procházková, V.; Vysuček, P. *Jak komunikovat s neslyšícím klientem?* [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné na : <http://www.viod.cz/editor/assets/download/neslysici.pdf>.

- orgánem sociálního zabezpečení uznány částečně invalidními, v první nebo druhém stupni invalidity
- rozhodnutím orgánu sociálního zabezpečení uznány zdravotně znevýhodněnými.

Za zdravotně znevýhodněnou osobu se považuje fyzická osoba, která má takovou funkční poruchu zdravotního stavu, při které má zachovány schopnost vykonávat soustavné zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, ale její možnosti být nebo zůstat pracovně začleněna, vykonávat dosavadní povolání nebo využít dosavadní kvalifikaci nebo kvalifikaci získat jsou podstatně omezeny z důvodu jejího dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu. Za dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav se pro účely tohoto zákona považuje nepříznivý stav, který podle poznatků lékařské vědy má trvat déle než jeden rok a podstatně omezuje psychické, fyzické nebo smyslové schopnosti a tím i možnost pracovního uplatnění. Na osoby, které již byly nebo budou uznány invalidními v prvním, druhém nebo třetím stupni podle zákona o důchodovém pojištění, se automaticky pohlíží jako na osoby se zdravotním postižením. To platí i pro osoby, kterým ČSSZ invalidní důchod nevyplácí z důvodu nesplnění podmínky potřebné doby důchodového pojištění. Tito mají z titulu své invalidity status osoby zdravotně postižené, jehož účel je obdobný – podpora zaměstnávání těchto osob a jejich uplatnění na trhu práce.

Skutečnost, že je osobou se zdravotním postižením, dokládá fyzická osoba potvrzením nebo rozhodnutím orgánu sociálního zabezpečení. Úřad práce vede evidenci osob se zdravotním postižením, kterým poskytuje služby podle tohoto zákona.⁵²

Tento zákon dále hovoří mj. také o povinnosti zaměstnavatelů, kteří jsou dle zákona povinni:

- rozšiřovat podle svých podmínek a ve spolupráci s lékařem poskytovatele pracovně lékařských služeb možnost zaměstnávání osob se zdravotním postižením individuálním přizpůsobováním pracovních míst a pracovních podmínek a vyhrazováním pracovních míst pro osoby se zdravotním postižením
- spolupracovat s krajskou pobočkou Úřadu práce ČR při zajišťování pracovní rehabilitace

⁵² Zákon č. 435 ze dne 13.května 2004 Sb. § 67 o zaměstnanosti. In : *Sbírka zákonů České republiky*.
Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435#cast3>.

- vést evidenci zaměstnáváných osob se zdravotním postižením (evidence obsahuje údaje o důvodu, na základě kterého byla uznána osobou se zdravotním postižením)
- vést evidenci pracovních míst vyhrazených pro osoby se zdravotním postižením.⁵³

Jednou z hlavních výhod zaměstnávání sluchově postižených je zcela jistě možnost zaměstnavatelů čerpat příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením na chráněném pracovním místě. Zaměstnavateli, který zaměstnává více než polovinu osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců se poskytuje příspěvek na podporu zaměstnávání těchto osob, a to konkrétně formou částečné – až 75% úhrady mzdových a dalších osobních nákladů – např. sociálního a zdravotního pojištění za zaměstnance. Zaměstnavatel může také žádat o zvýšení příspěvku až o 2 700 Kč měsíčně na jednoho zaměstnance, pokud splní další stanovené podmínky.⁵⁴

Ve státní politice zaměstnanosti osob se sluchovým postižením existují i další opatření pro osoby se zdravotním postižením zahrnují:

A) Pracovní rehabilitaci

„Osoby se zdravotním postižením mají právo na pracovní rehabilitaci. Pracovní rehabilitace je souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením, kterou na základě její žádosti zabezpečují úřady práce a hradí náklady s ní spojené. Pracovní rehabilitace zahrnuje zejména poradenskou činnost zaměřenou na volbu povolání, volbu zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti, teoretickou a praktickou přípravu pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, zprostředkování, udržení a změnu zaměstnání, změnu povolání a vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti. Úřad práce v součinnosti s osobou se zdravotním postižením sestaví individuální plán pracovní rehabilitace s ohledem na její zdravotní způsobilost, schopnost vykonávat soustavné zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost a kvalifikaci a s ohledem na situaci na trhu práce.“⁵⁵

⁵³Práva a povinnosti zaměstnavatelů. *Práva a povinnosti zaměstnavatelů* [online]. ÈR: MPSV, 2012 [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sz/zamest/zamestnaniosob/pravapovinnosti>.

⁵⁴Příspěvek na podporu zaměstnávání. *Příspěvek na podporu zaměstnávání* [online]. ÈR: MPSV, 2016 [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sz/zamest/zamestnaniosob/prispeveknapodporu>.

⁵⁵ Zákon č. 435 ze dne 13.května 2004 Sb. § 72 o zaměstnanosti. In : *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435#cast3>.

B) Přípravu k práci

„Příprava k práci je cílená činnost směřující k zapracování osoby se zdravotním postižením na vhodné pracovní místo a k získání znalostí, dovedností a návyků nutných pro výkon zvoleného zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti. Tato příprava trvá nejdéle 24 měsíců. Příprava k práci osoby se zdravotním postižením se provádí a) na pracovištích jejího zaměstnavatele individuálně přizpůsobených zdravotnímu stavu této osoby; příprava k práci může být prováděna s podporou asistenta, b) v chráněných pracovních dílnách a na chráněných pracovních místech právnické nebo fyzické osoby, nebo c) ve vzdělávacích zařízeních státu, územních samosprávných celků, církví a náboženských společností, občanských sdružení a dalších právnických a fyzických osob.“⁵⁶

C) Specializované rekvalifikační kurzy

„Pro osoby se zdravotním postižením mohou být organizovány specializované rekvalifikační kurzy. Tyto kurzy jsou uskutečňovány za stejných podmínek jako rekvalifikace.“⁵⁷

5.2 Problematika přechodu absolventů do prvního zaměstnání

Nástup mladých lidí do zaměstnání po víceleté školní docházce je významnou událostí v jejich životě. Je tomu tak i v životě sluchově postižených. Zaměstnání je v životě člověka důležitým momentem, který umožňuje navázat nové sociální kontakty, získat pocit, že se stal součástí společnosti, získat tímto způsobem společenský status a společenskou identitu, zaměstnání strukturuje u člověka i různé zážitky.⁵⁸

Současné a budoucí požadavky trhu práce vyžadují nejen kvalifikovanou přípravu na konkrétní zaměstnání, ale i třeba zaškolení do práce a další vzdělávání pro aktualizaci získaných profesních kompetencí. Mezi dva nejdůležitější úkoly pro zaškolování a další vzdělávání sluchově postižených je:

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Zákon č. 435 ze dne 13.května 2004 Sb. § 74 o zaměstnanosti. In : *Sbírka zákonů České republiky*.
Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435#cast3>.

⁵⁸Pauknerová, 2012, s.132- 186.

- organizovat speciální zaškolovací kurzy s obsahem přiblížit účastníkům moderní pracovní metody, zaškolit je do technických dovedností na základě profesních znalostí,
- v rámci dalšího vzdělávání uskutečnit sociálně-komunikační kurzy, aby sluchově postižení a slyšící byli k sobě navzájem vstřícní v týmové spolupráci.⁵⁹

Absolventi škol pro nedoslýchavé a neslyšící po absolvování profesní přípravy ve speciálních učilištích a po úspěšném nástupu do zaměstnání jsou většinou dobře pracovní a sociálně integrovaní. Komunikační problémy, které nesporně mají, v podstatě nenarušují jejich možnosti reálně se uplatnit v různých situacích každodenního života.⁶⁰

Sluchově postižení absolventi či studenti vyšších ročníků středních či vysokých škol, kteří chtějí získat práci formou brigády, se musí zcela jistě vyrovnat s daleko větší konkurencí, než mají při získávání pracovní pozice zdraví lidé bez sluchového postižení. Také nemají na výběr tak širokou škálu různých pracovních pozic jako lidé bez zdravotního postižení. Obrovský problém pro ně znamená navíc také skutečnost, že například práce v oblasti služeb klade velké nároky na komunikaci se zákazníkem, přičemž nejčastěji se samozřejmě jedná o komunikaci verbální, která je pro sluchově postiženého právě nejvíce problematická.

I přes neustále se zlepšující situaci na trhu práce přechod sluchově postiženého ze školy do zaměstnání zůstává stále složitějším než u zdravého vrstevníka. Sluchově postižení jsou také proto postižení vyšší mírou nezaměstnanosti a také je jim dost často nabízeno zaměstnání jen na částečný úvazek. Logicky mají také málo zkušenosti s pracemi během studia, protože jak již bylo uvedeno prázdninové a podobné brigády jsou většinou nabízeny nejvíce v oblasti služeb tedy v obchodech, restauracích, kde je vyžadovaná schopnost rychlé komunikace s klientem. Díky všem těmto skutečnostem se stává, že sluchově postižení začnou svůj handicap sami vnímat jako překážku v jejich pracovní kariéře.⁶¹

⁵⁹Langer,2013, s.67-100.

⁶⁰Tamtéž.

⁶¹ Punch, Renee-Hyde, Merv-Creed, Peter A. *Issues in the school to work transition of hard of hearing adolescents* ,[online]. ©2004 [cit. 2017-01-24]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15332464>.

5.3 Vliv sluchového postižení na uplatnitelnost na trhu práce

Lidé s různým stupněm závažnosti sluchového postižení vyžadují z hlediska správného pracovního prostředí přizpůsobení vybraných aspektů jejich pracoviště. Příkladem může být možnost využívání různých kompenzačních, např. signalizačních pomůcek. Vždy záleží na stupni postižení sluchu, a na způsobu komunikace takto sluchově postiženého pracovníka. Lidé s těžkým či se středně těžkým sluchovým postižením a lidé neslyšící od svého narození, využívají ke komunikaci mezi sebou komunikační systémy jako je například již zmiňovaný znakový jazyk či znakovaná čeština. Pro komunikaci s lidmi bez sluchového postižení musejí lidé se sluchovým postižením využít služeb tlumočnicka do znakového jazyka neslyšících případně tlumočnicka do znakované češtiny.⁶²

Lidé s méně vážným stupněm sluchové vady, s lehčím postižením, kterými. Jsou nedoslýchaví, využívají ke své komunikaci sluch či určité procento sluchu. Svě sluchové postižení zároveň kompenzují tak, že odezírají mluvenou řeč slyšícího člověka. Pro správnou schopnost komunikování je proto důležitý i srozumitelný verbální projev. Osoba, která špatně slyší totiž i sama hůře mluví, protože nemá správnou sluchovou kontrolu nad svou výslovností a hlasitostí svého řečového projevu. Lidé sluchově postižení mají problém nejenom v produkci své řeči a příjmu mluveného slova, ale také v písemném vyjádření. Spousta lidí si myslí, že problémy mluvené řeči lze vykompenzovat písemným projevem, například psaním lístečků. Tato forma komunikace ale přichází v úvahu pouze u lidí, kteří svou sluchovou vadu získali až po sedmém roce života, tedy postlingválně, kdy již byl dokončený vývoj řeči. Psaný projev sluchově postižených lidí pak někdy vypadá jako psaný projev osoby s nižší inteligencí. Důvodem ovšem není nedostatečný intelekt!

Existuje jeden hlavní důvod, proč sluchově postižené osoby mají problém se svým uplatněním na trhu práce. Tímto důvodem je zcela určitě komunikační bariéra, která je příčinou nejenom problémů v komunikaci s potenciálními zaměstnavateli, ale způsobuje také později komunikační problémy během pracovního výkonu.

⁶²Vliv sluchového postižení na pracovní uplatnění. *Vliv sluchového postižení na pracovní uplatnění* [online]. ĚR: Národní rada osob se zdravotním postižením ĚR, 2011 [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: <http://www.praceprozp.cz/zamestnavani-ozp/co-je-zdravotni-postizeni/689-1-3-vliv-sluchove-postizeni-na-pracovni-uplatneni>.

Snížená schopnost přijmout, zpracovat a vyjádřit obsah sdílených informací mluvenou řečí, bývá často příčinou dosažení nižší profesní kvalifikace např. pouze vyučení nebo oboru bez maturity.

Pokud je pracovník se sluchovým postižením přijat do pracovního poměru, jeho zaměstnavatel musí počítat s tím, že u zaměstnance s těžkým sluchovým postižením nastane situace, kdy bude potřeba zajistit tlumočnicka znakového jazyka. V tomto směru poskytuje podporu zaměstnavatelům například Agentura profesního poradenství pro neslyšící. Tato agentura podnikům nabízí službu online tlumočení, kdy díky použití webových kamer lze tlumočit potřebné informace.

Je třeba upozornit na to, že na většině sluchově postižených lidí není tento jejich problém nijak vidět. Tyto osoby mají zdravý zrak i končetiny. Mohlo by se zdát, že pouhý sluchové postižení by nemělo znamenat větší problém v pracovním uplatnění. Ovšem schopnost verbálně komunikovat je důležitým předpokladem pro většinu profesí. Pro zaměstnance se sluchovým postižením není problém plnění pracovních úkolů, ale schopnost domluvit se na jejich plnění. Ideální by samozřejmě bylo, kdyby tito sluchově postižení měli neustále k dispozici člověka, který ovládá některý systém znakové komunikace. Přítomnost tlumočnicka na pracovišti je ale ve většině případů nereálná.⁶³

Zapojení sluchově postižených osob do pracovního procesu mohou velmi pozitivně ovlivnit kompenzační a komunikační pomůcky pro sluchově postižené.

5.3.1 Kompenzačních pomůcky

- 1) Sluchadla- „*Sluchadlo je elektronická pomůcka, jejíž hlavní funkcí je zesílení zvuku, především řeči. Jedná se vlastně o miniaturní zesilovač zvuku.*⁶⁴Většina nedoslýchavých osob se může za pomoci použití sluchadel běžně zapojit do normálního života. Bez větších problémů mohou komunikovat s ostatními lidmi, slyší téměř jako ostatní, ale třeba klást důraz na slovo téměř, protože sluchadlo

⁶³Vliv sluchového postižení na pracovní uplatnění. *Vliv sluchového postižení na pracovní uplatnění* [online]. ÈR: Národní rada osob se zdravotním postižením ÈR, 2011 [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: <http://www.praceprozp.cz/zamestnavani-ozp/co-je-zdravotni-postizeni/689-1-3-vliv-sluchove-postizeni-na-pracovni-uplatneni>.

⁶⁴ Poláček, 2007. [zvukový záznam na CD].

nikdy nedokáže kompenzovat na 100% sluchově postiženému jeho sluchovou ztrátu. I přes tento fakt je kvalita poslechu se sluchadly na opravdu vysoké úrovni, takže ani nelze poznat při hovoru s cizí slyšícím člověkem, že dotyčný je sluchově postižený a sluchadla používá.

- 2) Kochleární implantát- *„Kochleární implantát je elektronické zařízení, jehož elektrody jsou operativně zavedeny do vnitřního ucha a vysílají elektrické impulzy na vláskové buňky. Dráždí přímo nervová zakončení sluchového nervu elektrickými impulzy. Sluchový nerv vede informaci do mozku, který ji rozeznává jako zvuk.“*⁶⁵ *„Bylo by však velkou chybou myslet si, že po implantaci člověk bude normálně slyšet. Zvuky, které vznikají při elektrickém dráždění jsou nepřirozené, nejsou to stejné zvuky, které vznikají při přirozeném dráždění funkčního hlemýždě. Po implantaci je velmi důležitá dlouhodobá rehabilitace, kterou zajišťuje, foniatr, klinický logoped, klinický psycholog.“*⁶⁶

Operovaný pacient se musí naučit pomocí odborníků rozeznávat zvuky a mluvit. Z tohoto důvodu není možné, aby voperování kochleárního implantátu bylo universálním řešením, které by umožnilo všem sluchově postiženým osobám obnovit sluch. Operace je doporučovaná malým dětem, u kterých se pak může přirozenou cestou vyvinout řeč. Tyto děti mají mnohem větší šanci chodit do běžné základní školy a zapojit se tak do běžného života. Uživatelů kochleárního implantátů přibývá, ale současně s tím přibývají i hlasy, které tvrdí, že jde o zásah do osobnosti jedince s velmi individuální účinností závislou na různých faktorech. Kochleární implantát neléčí hluchotu, vnímání zvuku s implantátem je odlišné od vnímání zvuku normálním sluchem. Implantát se vkládá pouze do jednoho ucha, což pro uživatele znemožňuje rozeznat směr, odkud zvuk přichází, v případě vyššího ruchu v prostředí je porozumění řeči obtížnější.⁶⁷

⁶⁵ Tamtéž

⁶⁶ Vady sluchu. *Kochleární implantát*. ©2010 [online][cit. 2017-21-01] Dostupné z: <http://www.logopedonline.cz/vady-sluchu/kochlearni-implantat.html>.

⁶⁷ Bendová, 2006, s.67-100.

5.3.2 Komunikační pomůcky pro sluchově postižené⁶⁸

1) Psací telefon pro neslyšící.

Psací telefon pro neslyšící zajišťuje písemnou formu komunikace.

2) Telefonní přístroj se zesílením zvuku pro sluchově postižené.

Je určen pro osoby nedoslýchavé, pokud používají kompenzační sluchadla, je nutné tyto vyndat, protože telefonování se sluchadlem je téměř nemožné. Proto, pokud chce nedoslýchavý telefonovat a hlasitost v normálním telefonním přístroji je pro něj nedostačující, může použít právě telefonní přístroj se zesílením zvuku pro nedoslýchavé. Tento telefon může totiž zesílit zvuk až o 28 dB. Některé typy těchto telefonů mají další extra zesílení zvuku u sluchátka až o 12 dB, takže výsledné zesílení zvuku je až o 40 dB vyšší než v běžném telefonním přístroji.

3) Fax, e-mail, SMS

V současné době nahrazuje psací telefon pro nedoslýchavé komunikace pomocí SMS zpráv v běžném mobilním telefonu, použití e-mailu jak v „chytrém mobilním telefonu“ nebo pomocí IT techniky a v neposlední řadě také faxu.

4) Videotelefony, webkamery.

Nejmodernější mobilní telefony mají již velmi kvalitní video s vysokým rozlišením, které umožňuje konverzaci ve znakovém jazyce a i odezírání. Webkamery na IT přístrojích stejnou činnost umožňují prostřednictvím vedení hovoru přes internet.

5.4 Vhodné pracovní pozice pro sluchově postižené

Národní rada osob se zdravotním postižením České republiky, která zastupuje zájmy osob se zdravotním postižením při jednáních se státními a veřejnými institucemi a důsledně obhájí lidská práva těchto osob, vydala publikaci s cílem zlepšit pracovní uplatnění zdravotně postižených osob. Tato publikace obsahuje seznam pracovních

⁶⁸ Kompenzační a rehabilitační pomůcky pro sluchově postižené. 2011 [online][cit. 2017-21-01]
Dostupné z: http://www.snplzen.cz/wp-content/uploads/2011/06/kompenzace_2011.pdf

pozic, které jsou nejvíce vhodné pro osoby různě zdravotně postižené. Mezi zdravotně postižené patří samozřejmě také sluchově postižení i úplně neslyšící. K účelu doporučení vhodných povolání byly osoby sluchově postižené rozděleny na osoby s velmi těžkým sluchovým postižením a s těžkým sluchovým postižením.

V publikaci navrhovaná povolání byla doporučena na základě studijních oborů středních škol a učebních oborů středních odborných škol či učilišť, které nabízí studium pro sluchově postižené osoby. Tím ale není nijak omezena možnost sluchově postižených uplatnit se i v dalších jiných oblastech a oborech, která v této publikaci uvedeny nejsou. Kromě tohoto dílčího řešení pro sluchově postižené k jejich lepšímu pracovnímu uplatnění přispívá neustálý rozvoj techniky a technologií, které následně přispívají k výraznému přizpůsobení jejich pracovního prostředí a pracovních podmínek. Největším problémem podle odborníků tak stále zůstává při uplatnění sluchově postižených komunikace s jejich okolím, tedy komunikační bariéra. Potencionální zaměstnavatelé i ostatní různě zapojené osoby musí také vědět, že sluchově postižení mají nárok na tlumočnické služby, který je i přímo zakotven v legislativě. Bohužel seznam doporučených pozic neobsahuje tzv. duševní profese, vyžadující většinou vysokoškolské vzdělání.⁶⁹

Jako vhodné profese a pracovní pozice pro zaměstnance se sluchovým postižením se uvádí:

Učňovské obory - cukrář, elektrikář, krejčí, kuchař, malíř (natěrač, lakýrník), pekař, zahradník, zámečnick, automechanik, obuvník, knihař

Technické obory - asistent zubního technika, ITE specialista, fotograf, technik v divadlech, nábytkářství atd.

Humanitní obory – český jazyk, znakový jazyk pro neslyšící, psychologie,

Pedagogické obory - speciální pedagogika, andragogika,

Umělecké obory – herectví pro neslyšící,

Administrativa (vhodnější především pro nedoslýchavé) – odborný referent, poštovní doručovatel,

⁶⁹ Národní rada osob se zdravotním postižením. *Sluchové postižení* [online] a Portál pracovních příležitostí pro osoby se sluchovým postižením. *Přehled nejčastějších pracovních pozic pro osoby se sluchovým postižením*. [online], 2017 [cit. 2017-01-24] Dostupné z: <https://www.neslysimpracuji.cz/>.

Služby pro veřejnost – úklidové služby, pokojová služba, služba v prádelnách, kosmetička, pedikérka, modeláž nehtů atd.⁷⁰

5.4 Organizace podporující zaměstnanost sluchově postižených osob

Poradenství v oblasti zaměstnávání sluchově postižených mají poskytovat Úřady práce a Agentury podporovaného zaměstnávání. Jejich služby jsou bezplatné. Cílem podporovaného zaměstnání je umožnit zájemcům o práci, kteří jsou nějakým způsobem znevýhodněni, získat a udržet si pracovní místo na otevřeném trhu práce, které odpovídá jejich schopnostem a požadavkům. S tím souvisí i důraz na zvýšení samostatnosti uživatele podporovaného zaměstnání.⁷¹

5.4.1 Úřad práce

V rámci poradenství poskytují pracovníci Úřadu práce bezplatně „*volbu povolání, volbu rekvalifikace, zprostředkování vhodného zaměstnání*“.⁷² Služby poskytované osobám se zdravotním postižením zahrnují zprostředkování vhodného zaměstnání, vyplácení podpory při zaměstnání a případnou rekvalifikaci⁷³. Generální ředitelství úřadů práce má oprávnění dle § 7 zákona č. 435/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů udělovat a odnímat povolení právníkům či fyzickým osobám ke zprostředkování zaměstnání (tj. agenturám práce). Při každém úřadu práce má sluchově postižený možnost využít Informační a poradenská střediska (IPS). Pracovníci tohoto střediska dopomáhají občanům ČR při volbě povolání a vstupu do volného trhu práce. K tomuto účelu slouží individuální nebo skupinové poradenství, které využívá především

⁷⁰Vliv sluchového postižení na pracovní uplatnění. *Vliv sluchového postižení na pracovní uplatnění* [online]. ER: Národní rada osob se zdravotním postižením ER, 2011 [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: <http://www.praceprozp.cz/zamestnavani-ozp/co-je-zdravotni-postizeni/689-1-3-vliv-sluchove-postizeni-na-pracovni-uplatneni>.

⁷¹ Služby a činnosti Úřadu práce České republiky v oblasti zaměstnanosti. [online] [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/sz/obecne/cinnosti_up.

⁷² Ministerstvo práce a sociálních věcí. Informační a poradenská střediska při Úřadu práce [online]. 2. 6. 2006. [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/sz/obcane/poradstrediska>.

⁷³ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Zaměstnanost : Práva a povinnosti zaměstnavatelů [online]. 5. 9. 2009. [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/zamestnaniosob/pravapovinnosti>.

počítačové programy pro vyhledávání studijního nebo učebního oboru, profesní zájmy apod. Pracovníci úřadu práce v rámci poradenství pro osoby se zdravotním postižením poskytují odbornou pomoc prostřednictvím rekvalifikace případně pracovní rehabilitace s cílem nalezení vhodného uplatnění na trhu práce⁷⁴. V praxi ale je třeba si uvědomit, že speciální přístup, který sluchově postižení vyžadují, má málokterý zaměstnanec úřadu práce, proto je třeba přítomnost tlumočníka nebo odkaz na Agentury podporovaného zaměstnávání pro osoby se sluchovým postižením, popř. organizace poskytující poradenství. Možným řešením by byly online linky znakového překladu, které v současnosti již u některých institucí jsou zavedeny.

5.4.2 Agentury podporovaného zaměstnání

Nejznámější agenturou poskytující služby osobám se sluchovým postižením je agentura Tichý svět – obecně prospěšná společnost (dříve APPN – Agentura pro neslyšící), která pomáhá neslyšícím i sluchově postiženým vyjít z jejich izolace. Tato agentura zahájila svou činnost už v roce 2006 a za cíl své činnosti si klade přispět k rovnoprávnému postavení sluchově postižených na trhu práce i ve vzdělávání. Pomocí svých služeb se snaží odstranit komunikační bariéry mezi zdravými a sluchově postiženými. Cílem je ovšem také maximálně podpořit aktivitu i vlastní úsilí klienta. Obecně prospěšná společnost navíc pomáhá neslyšícím získat a udržet si práci.⁷⁵

Tichý svět poskytuje sociálně-rehabilitační služby (podporované zaměstnání, profesní poradenství a intervence, tranzitní programy pro žáky i absolventy), sociální poradenství (včetně online poradenství, služby telefonického zprostředkování, právní poradenství), tlumočnické služby (například online tlumočnickou službu, která je k dispozici nonstop 24 hodin denně). Tlumočnická služba umožňuje bezbariérovou komunikaci například při telefonátu na tísňovou linku, telefonickou komunikaci s lékaři, úřady, školou či zaměstnavatelem. Funguje i jako náhrada tlumočníka, který nemůže být fyzicky přítomen, na různých poradách a jednáních. Tichý svět poskytuje také tlumočení hudby nebo divadelních představení do znakového jazyka, tlumočnické workshopy, semináře. Dále pořádá kulturní akce, snaží se přispět ke zvýšení

⁷⁴ Tamtéž

⁷⁵Tichý svět. *Tichý svět* [online]. ÈR: Tichý svět, © 2017 [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: <http://www.tichysvet.cz/o-nas>.

informovanosti společnosti o kultuře a světě sluchově postižených a také o jejich znakovém jazyce. Společnost Tichý svět vybudovala také Tichou kavárnu, což je první kavárna v Praze, kde je možné se setkat s neslyšící obsluhou. Sluchově postižení v této kavárně pracují i na dalších pozicích – například jako cukráři či kuchaři. Ve spolupráci se sluchově postiženými lektory provozuje společnost tzv. Tiché zprávy, realizuje kurzy znakového jazyka určené veřejnosti, organizuje osvětové workshopy a semináře ve všech typech škol, firmách i zdravotnických zařízeních. Na těchto akcích jsou účastníci seznámeni se základy, pravidly komunikace se sluchově postiženými osobami i s jejich kulturou. Společnost dále realizuje různé projekty, které jsou zaměřeny na překonání překážek v uplatnění na trhu práce, při přestupu absolventů ze školy do pracovního prostředí (tj. tranzitní program) a při získávání kvalifikace pomocí různých vzdělávacích kurzů (například kurzy finanční gramotnosti). Tranzitní program pro sluchově postižené zahrnuje přípravu sluchově postiženého studenta či studentky na budoucí zaměstnání a povolání již během studia a později při organizovaném kontaktu s budoucím zaměstnavatelem přímo na jeho pracovišti.

Svoje služby poskytuje společnost Tichý svět po celé České republice. Pobočky se nachází v Praze, Kladně, Hradci Králové, Ústí nad Labem, Liberci, Českých Budějovicích a Plzni. Společnost Tichý svět vytvořila a nadále i spravuje portál pracovních příležitostí pro sluchově postižené - www.neslysimpracuji.cz Tento web pomáhá sluchově postiženým nalézt zaměstnání a zahrnuje také sekci určenou potenciálním zaměstnavatelům či úřadům práce. Sluchově postižení, kteří hledají zaměstnání, se zde dozví přínosné informace od hledání pracovního místa, až po konečný nástup do zaměstnání. Zaměstnavatelé zde mohou vkládat inzeráty s nabídkou práce přímo pro sluchově postižené. Na portále je k dispozici také příručka určená těm, které čeká první kontakt se sluchově postiženým. V příručce najdou informace o tom, co představuje zaměstnat sluchově postiženého člověka a také čeho všeho mohou jako zaměstnavatelé využít, jaké výhody jsou jim k dispozici apod. Připravena je také příručka, která je určena přímo pro pracovníky úřadů práce a zprostředkovatelům zaměstnání sluchově postižených. Tato příručka obsahuje především pravidla pro

správnou komunikaci se sluchově postiženými. Všechny tyto příručky opět vydala společnost Tichý svět.⁷⁶

Obdobné služby poskytuje sluchově postiženým Svaz neslyšících a nedoslýchavých osob v České republice (SNN ČR). Tato organizace má celkem 76 pobočných spolků, ve kterých sdružuje zhruba 4 500 členů. Vznikl 8. května 1990 jako neziskové občanské sdružení, registrované pod Ministerstvem vnitra ČR. Má celorepublikovou působnost. Posláním Svazu je ochrana, obhajoba práv, potřeb a zájmů neslyšících, nedoslýchavých osob a ostatních osob se sluchovým postižením. Svoje členy sdružuje svaz s cílem podporovat a hájit jejich specifické potřeby a zájmy. Svaz se podílí na realizaci programů zdravotní, sociální a pracovní rehabilitace, poradenství, rekvalifikace a tlumočnických služeb pro sluchově postižené občany. Dále organizuje a vzdělává, společenské, kulturní a další aktivity, které slouží potřebám a zájmům sluchově postižených osob.

SNN ČR je poskytovatel i uživatel sociálních služeb dle zákona č. 108/2006, Sb. O Sociálních službách. Tato činnost je zaměřena hlavně na sluchově postižené osoby i jejich rodinné příslušníky, a to bez ohledu na rozsah či druh sluchového postižení. Jednotlivé pobočné spolky svazu jsou samostatné právní subjekty práv a sami rozhodují o tom, zda budou také poskytovatelem a uživatelem těchto sociálních služeb.

Svaz vydává také celou řadu periodických tiskovin a odborných publikací. Na základě svých stanov svaz plní a realizuje stanovené cíle a úkoly, a to hlavně na celorepublikové úrovni. Působnost jednotlivých pobočných spolků je poté regionální a konkrétní rozsah je definován registrací. Svaz zastřešuje činnosti jednotlivých organizačních jednotek, na kterých ovšem leží hlavní odpovědnost za úspěšné plnění cílů a úkolů.

Svaz a jeho pobočné spolky zajišťují v první řadě programy sociálních, volnočasových aktivit, sociálně právní, technické poradenství (základní a odborné), tlumočnické služby, aktivizační služby, sociálně-rehabilitační služby, zahraniční styk, zpracování a realizaci dotačních projektů pro sluchově postižené osoby.

Svaz dále napomáhá při zajištění vzdělávání, rekvalifikací sluchově postižených osob i osob, které o osoby se sluchovým postižením pečují. Pomáhá zajistit pracovní příležitosti a podmínky pro pracovní, společenskou rehabilitaci sluchově postižených osob, dále různorodou rehabilitační péči včetně prodeje a distribuce široké škály

⁷⁶Tichý svět. *Tichý svět* [online]. ÈR: Tichý svět, ©2017 [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: <http://www.tichysvet.cz/o-nas>.

kompenzačních, protetických a rehabilitačních pomůcek i veškerého příslušenství. V neposlední řadě se svaz podílí také na přípravě a tvorbě právních předpisů týkajících se osob se sluchovým postižením.⁷⁷

Zájmové sdružení ORBI PONTES – je sdružení, jehož cílem je šíření osvěty v oblasti sluchového postižení. Vzniklo v roce 2012. Veškeré aktivity sdružení usilují o zlepšení komunikace mezi světem slyšících a světem neslyšících. Sdružení vysvětluje rozdíly mezi sluchovým postižením, boří mýty o komunikaci, učí veřejnost využívat komunikační prostředky jako je simultánní přepis či tlumočení do znakového jazyka.

Hlavním projektem tohoto sdružení je festival Týden komunikace osob se sluchovým postižením. Tento festival vznikl v roce 2012 na podporu zlepšení komunikace mezi světem slyšících a neslyšících, na podporu a propagaci dostupných komunikačních prostředků, tedy tlumočení do znakového jazyka a simultánního přepisu. Mnoho partnerů se sdružením spolupracuje už od 1. ročníku a informovanost o sluchovém postižení a využívání komunikačních prostředků se postupně zlepšilo. Akce festivalu probíhají až v 18 městech, v 9 krajích ČR a zahrnují program cca 100 akcí – sportovních, vzdělávacích, kulturních, divadelních představení, dnů otevřených dveří a dalších. Všechny akce jsou tlumočeny do znakového jazyka a také simultánně přepisovány. Sdružení dále rozvíjí spolupráci s International Study Programs, s. r. o. a zajišťuje přednášky pro studenty MBA programu z USA.⁷⁸

V České republice je samozřejmě daleko větší počet různých dalších organizací, které podporují sluchově postižené osoby.

Pro úplnost je na místě uvést alespoň jejich výčet: Automotoklub neslyšících Praha, Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel, Centrum zprostředkování tlumočnicků pro neslyšící (projekt ASNEP), Asociace pedagogů sluchově postižených Brno, Klub mladých neslyšících Brno, Centrum služeb pro sluchově postižené v Ústí n. Labem, Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka, Česká unie neslyšících (Praha) a její oblastní organizace v Brně, Kroměříži, Liberci, Ostravě a ve Zlíně, Českomoravská jednota neslyšících a její členské organizace (Jihlavská unie neslyšících, Oblastní unie

⁷⁷SNN: O nás. *SNN: O nás* [online]. ÈR: SNN ÈR, 2017 [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <http://www.snn-cr.cz/O-NAS>.

⁷⁸Výroční zpráva [online]. Orbi pontes, 2015, 2015(2015) [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: http://www.orbipontes.cz/wp-content/uploads/2012/07/Vyrocní_zprava_2015.pdf

neslyšících Olomouc, Plzeňská unie neslyšících, Unie neslyšících Brno), Český klub nedoslýchavých "HELP", Český klub ohluchlých, Český svaz neslyšících sportovců, Český tenisový svaz neslyšících, Evropské centrum pantomimy neslyšících, Moravské centrum znakového jazyka, Federace rodičů a přátel sluchově postižených, Jazykové centrum Ulita Praha 5, Klub neslyšících rybářů, Kulturní centrum RUCÉ, Labyrint Brno, Naděje Neslyšících, Národní centrum pro neslyšící Beroun, Pevnost - České centrum znakového jazyka, Pražský spolek neslyšících, Planeta Neslyšících - Karlovarský klub neslyšících a hluchoněmých lidí (KKN), Sdružení neslyšících v Moravském krasu, Sdružení pro alternativní a augmentativní komunikaci, Sdružení uživatelů kochleárních implantátů, Společnost pro hluchoslepé – LORM, Vzdělávací agentura Aldea.⁷⁹

5.5 Nezaměstnanost sluchově postižených osob

Odhady počtu sluchově postižených osob v České republice se pohybují od 70 000 do 500 000 osob. Většinu z nich tvoří ovšem senioři, kteří sluch začali ztrácet až později, ve vyšším věku. Podle Českého statistického úřadu například bylo v roce 2007 v ČR více než 74 tisíc sluchově postižených osob. Údaje o počtu osob s vážným sluchovým postižením se většinou uvádí kolem 15 000 osob. Český statistický úřad uváděl v roce 2007 počet těžce sluchově postižených jako větší než 25 tisíc osob.⁸⁰

Podle posledních údajů Českého statistického úřadu je v České republice z celkového počtu cca 405 tisíc zdravotně postižených osob v produktivním věku jen 26 % zaměstnaných! 7 % osob bylo nezaměstnaných a celých 67 % bylo evidováno jako ekonomicky neaktivní, tj. například v invalidním či starobním důchodu. Zdravotně postižení v roce 2009 například tvořili celkem 13 % ze všech uchazečů o práci, registrovaných na úřadech práce.⁸¹

⁷⁹Seznam organizací [online]. ÈR: Kulturní centrum Ruce, 2013 [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/94-seznam-organizaci>.

⁸⁰Výsledky šetření o zdravotně postižených osobách v ČR za rok 2007. [online] [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: http://www.nrzp.cz/dokumenty/Vybrane_statisticke_udaje_OZP_2007.pdf.

⁸¹Uplatnění neslyšících na trhu práce. ©2008 [online] [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: <http://www.grantadvisor.cz/signall2-prace.html>.

Ovšem konkrétní míry zaměstnanosti či nezaměstnanosti u sluchově postižených osob sledovány nejsou. Orientační údaje o nezaměstnanosti sluchově postižených osob proto mohou poskytnout pouze dílčí menší výzkumy či odhady organizací a společností, které se sluchově postiženými pracují. Například podle dotazníkového šetření, realizovaného v rámci projektu Pro plný život, bylo zjištěno, že z 253 sluchově postižených respondentů, bylo v rámci Moravskoslezského kraje v roce 2006 celkem 38 % sluchově postižených v produktivním věku nezaměstnaných. Zjištěná data pak byla porovnána s odhady organizací sdružujících neslyšící, čímž bylo zjištěno, že situace je stejná i v ostatních krajích České republiky. Znamená to, že více než 1/3 sluchově postižených osob v aktivním věku byla v České republice v roce 2006 nezaměstnaná.

Pozitivní je, že zejména díky financím ze strukturálních fondů Evropské unie byla v posledních letech realizována řada projektů zaměřených na podporu uplatnitelnosti osob se zdravotním postižením na trhu práce. Nejčastěji se jednalo o tvorbu různých vzdělávacích materiálů, organizaci rekvalifikačních kurzů či zřizování internetových portálů. Bohužel převážná většina těchto aktivit končí realizací jednorázových aktivit, které sice jsou prospěšné pro osoby sluchově postižené, ale jen výjimečně na ně naváže skutečné zajištění pracovního místa pro osobu se sluchovým postižením.

Pro sluchově postižené nejsou příliš přínosné ani běžné internetové pracovní portály pro širokou veřejnost. Některé z nich nabízí sekci zprostředkování a inzerci práce pro zdravotně postižené, ale bohužel dále již chybí podrobnější členění inzerátů podle typu postižení. Z jednotlivých inzerátů nelze většinou ani vůbec zjistit, zda je nabízená pozice vhodná pro sluchově postiženého a pro jak vážně sluchově postiženého. Databáze pracovních míst, kterou vedou úřady práce v České republice, zase nabízí jen neurčité členění pracovních pozic na „tělesně postižený“ či „zdravotně postižený“.

Existují také některé pracovní portály určené speciálně pro zdravotně postižené (například www.praceprozp.cz, www.bariery.cz/burzaprace). Bohužel nabízených pracovních míst je zde velmi málo, maximálně několik desítek. Navíc se týkají většinou pracovních pozic v nekvalifikovaných profesích.⁸²

Nejlépe je v České republice hodnocena činnost již zmiňované obecně prospěšné činnosti Tichý svět. Její internetový pracovní portál www.neslysimpracuji.cz ale nabízí jen redukovanou burzu práce. V lednu 2017 zde bylo zveřejněno celkem pouze 14

⁸²Uplatnění neslyšících na trhu práce [online]. ÈR: Grant Advisor, ©2008 [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: <http://www.grantadvisor.cz/signal2-prace.html>.

nabídek pracovních pozic, a to konkrétně: obsluha v kavárně, mytí nádobí, skladník (na částečný pracovní úvazek), pekař/cukrář, pekařka/cukrářka, asistent/ka, kontrolor kvality, vrátný-údržbář, pokladní - zpracovatel hotovosti, obsluha mycí linky, pečovatel/ka v domově pro neslyšící v Německu, montážní pracovník/pracovnice, odborný referent controllingu a merchandisingu, dělnice v třídění textilu, operátor výpočetní techniky.⁸³

Obecně prospěšná společnost Tichý svět však nabízí i individuální zprostředkování zaměstnání pomocí aktivního vyhledávání práce pro konkrétní žadatele. V tomto směru je společnost poměrně úspěšná. Během prvních dvou let působení se jí podařilo zprostředkovat práci celkem 162 klientům. Jednalo se o celou řadu pozic, které přibližně odpovídaly vzdělávacím možnostem sluchově postižených - od manuálních pomocných prací až po pozice v administrativě, informatice či speciální pedagogice. Přesto ale převažují řemeslné práce. V této oblasti je ovšem v současné době obecně poměrně velký nedostatek zaměstnanců.

Společnost dále pomáhá zaměstnavatelům a sluchově postiženým definovat vhodnou pracovní náplň, vyřídit veškeré formality, které souvisejí s přijetím a nástupem pracovníka do zaměstnání, případně pomáhá také v řešení problémů při zapracování pracovníka či s jeho začleněním do kolektivu ostatních spolupracovníků. Pořádá také již zmiňované rekvalifikační kurzy, sociální rehabilitaci, tlumočení na dálku a poradenství. Společnost se hlásí k síti tzv. „agentur podporovaného zaměstnávání“, které v České republice vznikají postupně již od poloviny devadesátých let. Jedná se o nevládní organizace financované zejména z prostředků Evropské unie i státních, krajských či jiných veřejných zdrojů, a které nabízí individuální podporu při hledání i udržení zaměstnání osobám znevýhodněným na trhu práce.

Je třeba se zmínit také o skutečnosti, že v roce 2008 vznikla Asociace zaměstnavatelů zdravotně postižených, která otevřela regionální poradenská centra a poskytuje poradenství zaměstnavatelům v oblasti sociálně orientovaného podnikání.⁸⁴

⁸³*Neslyším pracuji* [online]. ÈR: Tichý svět, o.ps., ©2017 [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: <https://www.neslysimpracuji.cz/result/>

⁸⁴*Uplatnění neslyšících na trhu práce* [online]. ÈR: Grant Advisor, ©2008 [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: <http://www.grantadvisor.cz/signal2-prace.html>.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

6 Výzkumné cíle

Hlavním cílem výzkumného šetření je zjištění uplatnění osob se sluchovým postižením na trhu práce v Praze se zaměřením na profesní poradenství.

Stanovené hypotézy:

- 1) Osoby se sluchovým postižením nejvíce využívají poskytované služby agentur pro podporované zaměstnávání při hledání pracovního uplatnění na trhu práce.
- 2) Sluchově postižení mají omezené uplatnění na trhu práce, rozhodující vliv má jejich uplatnění má dosažené vzdělání.
- 3) Sluchově postižení jsou spokojeni se stávajícími podmínkami na současném pracovišti.
- 4) Sluchově postižení se setkali z důvodu svého postižení s diskriminací na pracovišti ať již ze strany zaměstnavatelů nebo spolupracovníků.

6.1 Použité metody, techniky a postupy

Při tomto výzkumu bylo použito frekventované metody získávání dat, kterou je dotazník a také strukturovaného rozhovoru. Podle obsahu lze otázky rozdělit na otázky zjišťující fakta a otázky zjišťující subjektivní mínění dotazovaných. Otázky byly stanoveny tak, aby odpovědi zahrnovaly okruh problémů, které jsou předmětem tohoto výzkumu.

Dotazovaným osobám byl předložen anonymní dotazník K vyhodnocení jsem získala zpět 43 z 45 dotazníků. Výsledky získané v rámci dotazníkového šetření jsou interpretovány pomocí deskriptivní statistiky v grafech. V dotazníku nebylo specifikováno, zda jedná o muže či o ženu.

6.2 Harmonogram postupu

Pro tento výzkum byly vybrány tři organizace, které pracují s neslyšícími a sluchově postiženými osobami. Jedná se o Svaz neslyšících a nedoslýchavých osob v ČR, z.s. a Tichý svět ,o.p.s. (dříve APPN- Agentura pro neslyšící) a vzdělávací agentura ALDEA,

kteřá se zabývá především tlumočnickými službami a výukou znakového jazyka. V jedné agentuře bylo rozdáno 25 dotazníků a v druhé 15 dotazníků, menší počet dotazníků byl z důvodu menšího počtu klientů, které v té době měli, 5 dotazníků bylo rozdáno v agentuře ALDEA pro získání většího množství respondentů.

Výzkum probíhal v časovém rozmezí 6.2.2017 až 10.2.2017, kdy dotazníky byly předány sociálními pracovníci výše uvedených agentur pro podporovaného zaměstnávání a lektorům agentury ALDEA. Tomuto dotazování předcházely rozhovory s hlavními sociálními pracovníci agentur podporovaného zaměstnávání, které sloužily k doplnění informací týkajících se zaměstnávání klientů. Téměř všechny dotazníky se vrátily vyplněné zpět a odpovědi v nich tak mohly být využity pro vyhodnocení stanovených hypotéz..

6.3 Analýza dotazníkového šetření mezi zaměstnanými osobami se sluchovým postižením

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 43 sluchově postižených občanů starších 18 let, kteří jsou v pracovním poměru na území města Prahy. Dotazníky byly distribuovány pomocí agentur podporovaného zaměstnávání Tichý svět a SNN, které sdružují sluchově postižené osoby a vzdělávací agentury ALDEA.

Graf č.1

Zdroj: autorka práce, 2017 (vlastní šetření)

Z celkového počtu bylo 8 respondentů se základním vzděláním, 21 respondentů bylo vyučeno, 10 respondentů mělo středoškolské vzdělání s maturitou a 4 respondenti měli vysokoškolské vzdělání. Zde je velmi dobře vidět, že sluchové postižení znamená omezení v dosaženém vzdělání. Pouze 4 respondenti s dokončeným vysokoškolským vzděláním tvoří sice více než 10% z daného počtu respondentů , ale v tomto případě nelze získaná data hodnotit signifikantně , protože se jednalo o zaměstnance ALDEY, kteří pracují na pozicích lektorů. Nejvíce respondentů - celkem 21 má výuční list, což je téměř 50% z celkového počtu dotázaných.

Graf č.2

Zdroj: autorka práce, 2017 (vlastní šetření)

31 respondentů navštěvovalo speciální školu pro sluchově postižené, což odpovídá počtu Neslyšících, kterých bylo 27 a ti ani jinou možnost neměli, 4 nedoslýchaví také navštěvovali speciální školu pro sluchově postižené, ostatních 12 respondentů navštěvovalo základní školu běžného typu.

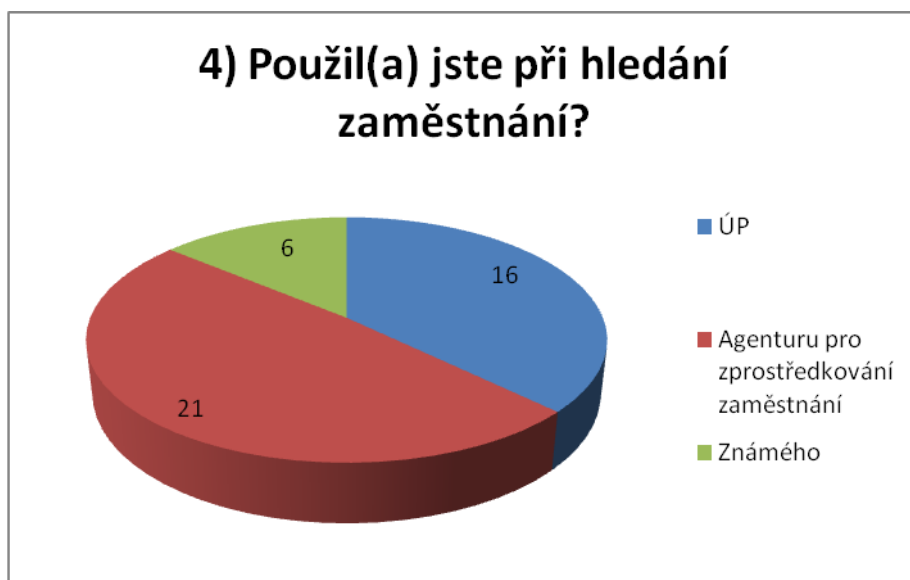
Graf č.3

Zdroj: autorka práce, 2017 (vlastní šetření)

Nejvíce respondentů celkem 20 bylo ve věkové skupině 20 – 30let, tedy v nejmladší uvedené skupině, zdůvodněním je zřejmě hledání vhodného zaměstnání po ukončení vzdělání a snaze najít své uplatnění ve společnosti. Další věkové skupiny jsou již zastoupeny méně, ve věkovém rozmezí 31 – 40 let to bylo 12 respondentů, v následujícím věkovém rozmezí 41 – 50 let už jen 9 respondentů. Pouze jedna osoba byla starší než 60 let. Možným důvodem bude nejspíše fakt, že starší lidé již našli zaměstnání, ve kterém již dlouhodobě pracují, a nebo naopak rezignovali a práci si již nehledají.

Graf č.4

Zdroj: autorka práce, 2017 (vlastní šetření)

Celkem 21 respondentů použilo při hledání zaměstnání služeb agentur pro podporované zaměstnávání, tedy téměř polovina dotazovaných, 16 respondentů využilo služeb úřadu práce a 6 respondentů našlo práci díky informaci ze svého okolí.

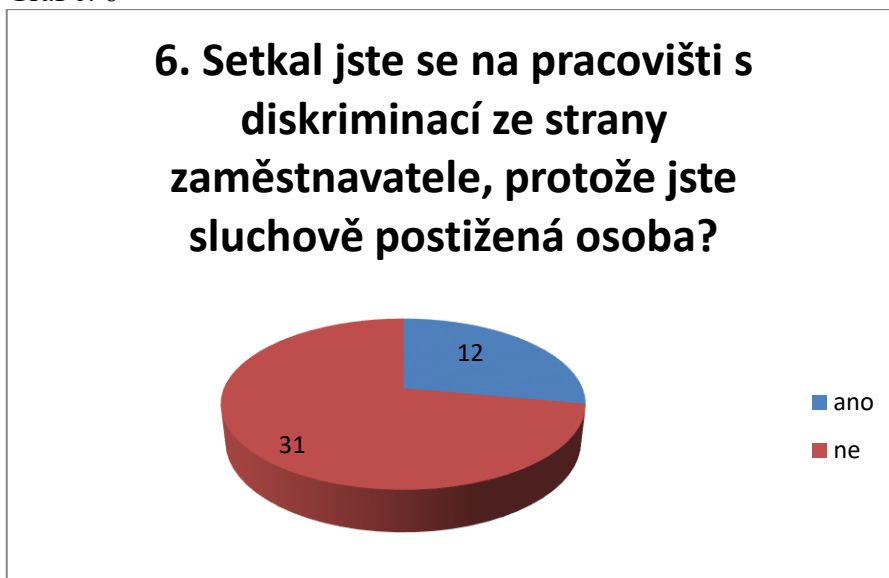
Graf č.5

Zdroj: autorka práce, 2017 (vlastní šetření)

Současné zaměstnání neodpovídá dosaženému vzdělání 31 respondentů, pouze 12 respondentů z celkového počtu 43 má pracovní zařazení odpovídající jejich kvalifikaci. Z grafu vyplývá skutečnost, že dosažené vzdělání u sluchově postižených není zárukou jejich pracovního uplatnění, jsou nuceni spokojit se i s méně kvalifikovanou prací.

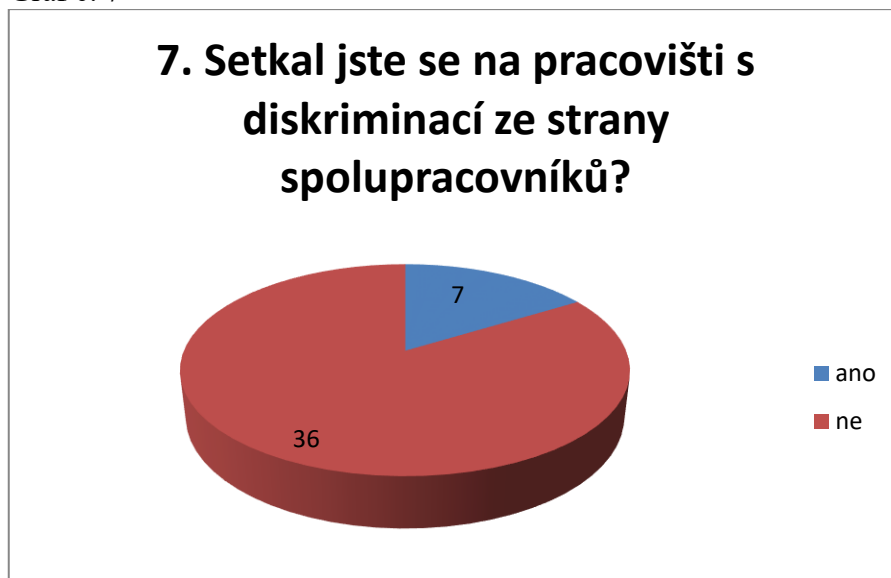
Graf č. 6

Zdroj: autorka práce, 2017 (vlastní šetření)

Více než 72% respondentů, to je 31 ze 43 se nikdy nesetkalo s diskriminací ze strany zaměstnavatele. Tento velmi příznivý výsledek může být dán zřejmě tím, že tito respondenti pracují u zaměstnavatelů, kteří cíleně hledali zaměstnance mezi osobami se sluchovým postižením. 12 respondentů negativní zkušenost s diskriminací ze strany zaměstnavatele již mají.

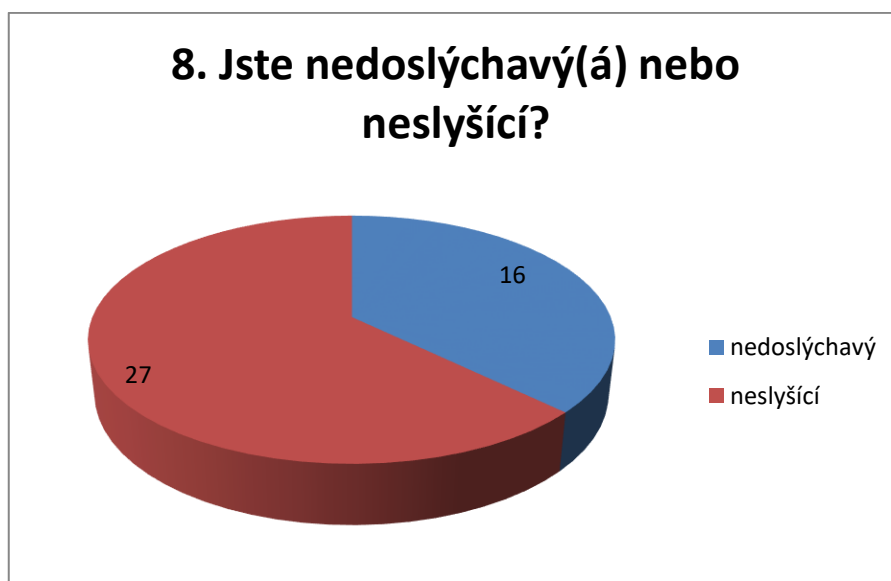
Graf č. 7

Zdroj: autorka práce, 2017 (vlastní šetření)

Na pracovišti se s diskriminací ze strany pracovníků setkalo pouze sedm respondentů, ostatních třicet šest respondentů odpovědělo na tuto otázku záporně, to znamená více než 83%.

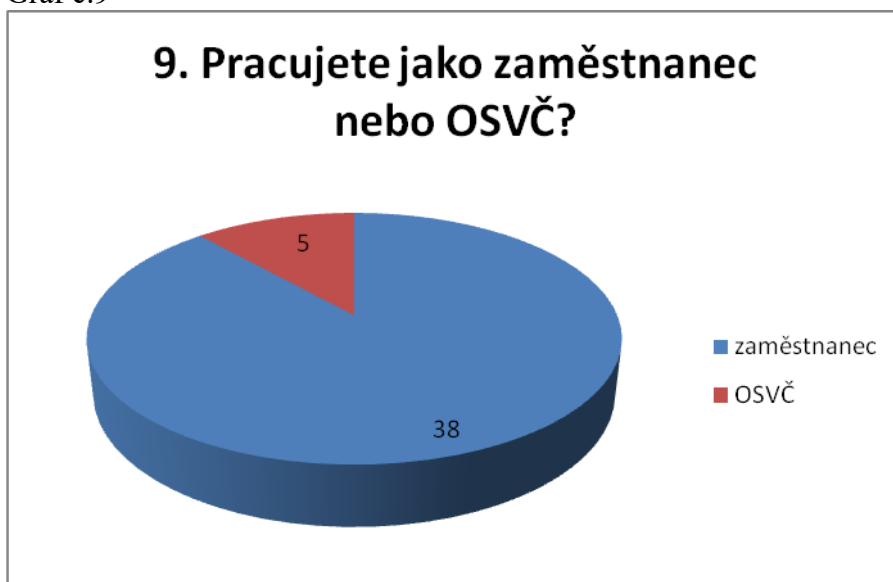
Graf č. 8

Zdroj: autorka práce, 2017 (vlastní šetření)

V daném souboru 43 sluchově postižených respondentů bylo 27 osob Neslyšících a 16 nedoslýchavých. Toto rozdělení neodpovídá celkovému rozdělení Neslyšících a nedoslýchavých. Obecně se udává, že na padesát nedoslýchavých osob připadá jeden neslyšící člověk. Vysoký poměr Neslyšících v tomto dotazníkovém šetření je dán tím, že jsem navštívila agentury podporované zaměstnávání, které pomáhají především Neslyšícím. Stejně tak společnost ALDEA sdružuje Neslyšící. Další možným důvodem je i možnost, že téměř všichni Neslyšící navštěvují agentury pro sluchově postižené osoby, zatímco nedoslýchavé osoby tyto agentury navštěvují určitě méně.

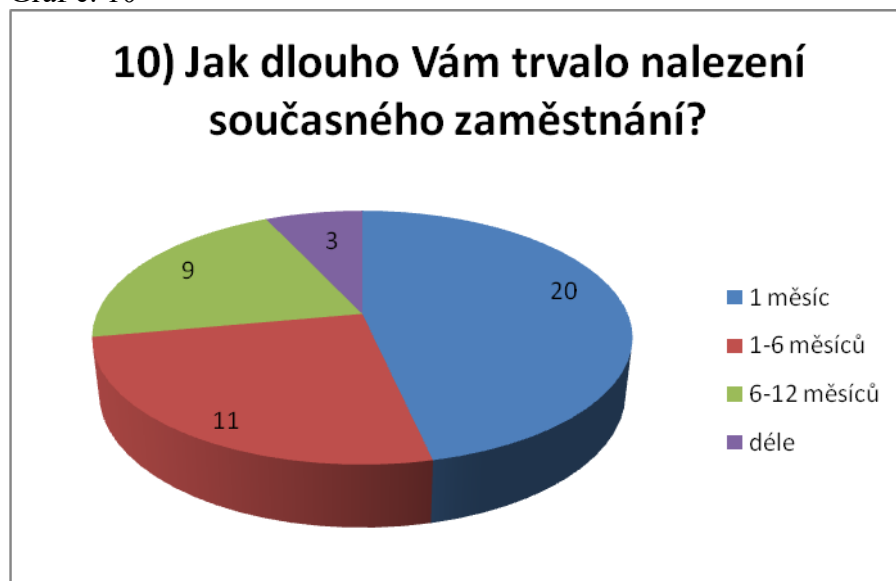
Graf č.9

Zdroj: autorka práce, 2017 (vlastní šetření)

Celkem 38 sluchově postižených respondentů je v zaměstnaneckém poměru, pouze pět dotázaných jsou osobami samostatně výdělečně činnými.

Graf č. 10

Zdroj: autorka práce, 2017 (vlastní šetření)

Z celkových 43 odpovědí vyplynulo, že své současné zaměstnání hledalo 20 respondentů do 1 měsíce, což je 46,5 %. Jedenáct respondentů hledalo zaměstnání v časovém rozmezí jednoho měsíce až půl roku. Devět respondentů mělo nalezené zaměstnání v rozmezí půl roku až jeden rok. Tři respondenti hledali práci déle než 1 rok.

Graf č.11

Zdroj: autorka práce, 2017 (vlastní šetření)

Třicet pět z oslovených respondentů se domnívá, že zaměstnavatelé jsou dostatečně informováni o výhodách, které získají, pokud zaměstnají sluchově postižené. Tři z oslovených se domnívají o pravém opaku a pět respondentů neví. Důvod převážně kladných odpovědí respondentů bude určitě spočívat v premise, že většina zaměstnavatelů si cíleně vybírá své potenciální zaměstnance mezi sluchově postiženými.

Graf č. 12

Zdroj: autorka práce, 2017 (vlastní šetření)

35 oslovených respondentů potvrdilo, že jsou spokojeni u svého současného zaměstnavatele s pracovními podmínkami a výší svého finančního ohodnocení. Šest respondentů naopak spokojeno není a dva respondenti nebyli rozhodnuti. Určitě se tento výsledek liší od možného výsledku odpovědí na tuto otázku, pokud by výzkum proběhl v majoritní společnosti, protože sluchově postižení jsou vděční za své zaměstnání, vycházejí ze své nepříznivé situace s uplatněním na trhu práce.

Graf č.13

Zdroj: autorka práce, 2017 (vlastní šetření)

Šestnáct respondentů používá ve své práci některou z kompenzačních pomůcek. Dvacet sedm respondentů žádné kompenzační pomůcky při své práci nepoužívá. Důvodem může být, že je ke svému pracovnímu zařazení prostě nepotřebují. Bude se jednat nejspíše o zařazení na dělnické pracovní pozice.

6.4 Dílčí závěry dotazníkového šetření

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 43 respondentů v rozsáhlém věkovém spektru. Neslyšících bylo celkem dvacet sedm, nedoslýchavých šestnáct. Speciální školu pro sluchově postižené osoby navštěvovalo 31 respondentů, což odpovídá celkovému počtu 27 Neslyšících, kteří ani jinde studovat nemohli a k nim ještě přibyli 4 respondenti z celkového počtu nedoslýchavých. Nejvíce respondentů dokončilo vzdělání vyučením, pouze 4 respondenti získali vysokoškolské vzdělání. Jedním z možných důvodů je, že stále málo sluchově postižených v minulosti využívalo možnosti studia na vysoké škole, protože až v posledních letech existuje propracovaný systém pomoci zdravotně postiženým studentům na vysokých školách. Pouze pět respondentů jsou osobami samostatně výdělečně činnými. Tento malý počet může být spojen s obavou z rizika podnikání. Téměř všichni dotázaní našli své poslední zaměstnání nejdéle do roka, pouze 3 respondenti hledali pracovní uplatnění déle než 1 rok, což je překvapující zjištění, protože osoby se zdravotním postižením a se sluchovým postižením především, si velice obtížně hledají zaměstnání a jsou často nezaměstnaní i několik let. 35 oslovených respondentů potvrdilo, že jsou spokojeni u svého současného zaměstnavatele s pracovními podmínkami a výší svého finančního ohodnocení. Šest respondentů naopak spokojeno není a dva respondenti nebyli rozhodnutí. V majoritní společnosti by se výsledek takového průzkumu jistě velmi lišil, protože sluchově si uvědomují svou pozici na trhu práce a jsou mnohem vděčnější za své zaměstnání, i když neodpovídá jejich dosažené kvalifikaci. Většina respondentů, celkem 35 se domnívá, že jsou jejich zaměstnavatelé informováni o výhodách, které získají, pokud zaměstnají osobu se sluchovým postižením. 3 respondenti odpověděli záporně a 5 respondentů nevědělo. Tento výsledek můžeme dát do souvislosti s tím, že určití zaměstnavatelé si již záměrně vybírají své zaměstnance mezi osobami sluchově postiženými. Pouze 16 respondentů používá ve své práci nějaké kompenzační pomůcky, ostatní respondenti je při práci nepoužívají, není jasné, zda je používat nechtějí a nebo je používat nepotřebují, protože je při své práci nepotřebují.

S diskriminací ze strany spolupracovníků se setkala 7 respondentů, což je vlastně přibližně 16% dotázaných, s diskriminací ze strany zaměstnavatele se setkala 12 respondentů.

Dotazníkové šetření potvrdilo správnost první hypotézy, kdy z grafického zpracování dotazníku vyplývá, že většina dotázaných při hledání zaměstnání využila služeb agentur pro zprostředkování zaměstnání a úřadu práce, jen malá část sluchově postižených našla svou práci díky informacím známých. Z toho vyplývají i výsledky grafu č. 9, ve kterém je zhodnocena otázka, zda se jedná o zaměstnance nebo osobu samostatně výdělečně činnou, kdy jednoznačně vysoké procento tvoří zaměstnanci.

Druhá hypotéza o rozhodujícím vlivu dosaženého vzdělání na uplatnění na trhu práce potvrzena nebyla. Nejvíce respondentů bylo ve věkovém rozmezí 31- 40 let s dosaženým vzděláním ukončeným výučním listem, kteří navštěvovali speciální školu pro sluchově postižené a uvedli hledání práce asi 1 měsíc. Tento fakt nepotvrzuje předpokládanou hypotézu, kdy by pro nalezení vhodného zaměstnání mělo být rozhodující dosažené vzdělání. Důvodem asi bude i fakt, že agentury pro zprostředkování zaměstnání hledají pracovníky spíše pro dělnické profese, kde dosažené vzdělání ukončené vyučením je plně postačující.

Třetí hypotéza o spojenosti sluchově postižených se svým současným pracovním zařazením se potvrdila, většina respondentů je spokojena se svým současným zaměstnáním, i když podle vyhodnocení dotazníku ne vždy odpovídá jejich dosažené kvalifikaci. Souvisí to jistě s faktem, že sluchově postižení jsou vděční za pracovní uplatnění a váží si ho.

Čtvrtá hypotéza o diskriminaci sluchově postižených na pracovišti se potvrdila jen částečně, pouze malá část dotázaných se na svém pracovišti setkala s diskriminací ať ze strany zaměstnavatelů nebo ze strany svých spolupracovníků pro své sluchové postižení. Možné vysvětlení spočívá zřejmě v tom, že sluchově postižení pracují často na pracovištích spolu a také zaměstnavatelé je již aktivně vyhledávají a obsazují je záměrně na pracovní pozice, protože si uvědomují jejich spolehlivost a pracovitost.

6.5 Dílčí závěry z rozhovorů se sociálními pracovníci

Jak vyplývá z rozhovorů s hlavními sociálními pracovníci agentur pro podporované zaměstnávání, jejichž přepis je uvedený v příloze, zaměstnávání sluchově postižených na území Prahy představuje velký problém, protože stále mnozí zaměstnavatelé dávají přednost lidem bez sluchového postižení, nicméně i zde se situace zlepšuje, protože již existují zaměstnavatelé, kteří si uvědomují, že sluchově postižení si váží svého zaměstnání, oceňují jejich poctivý přístup k práci a mají tedy zájem o umístění sluchově postižených na svém pracovišti. Služeb obou agentur využívají téměř pouze Neslyšící, proto jsou rozhovory orientovány v tomto předpokladu.

Na rozdíl od dotazníkového šetření se podle sociálních pracovníků uvedených agentur více sluchově postižených setkává s diskriminací na pracovišti, vede to k jejich zklamání a nechuti pokračovat v hledání nového zaměstnání. Hlavním důvodem bude zřejmě i komunikační bariéra na pracovišti, která vede k mnoha nedorozuměním, pocitu osamělosti, a proto možná i zbytečným odchodům z pracoviště.

Poměrně velký počet sluchově postižených se do agentur podporovaného zaměstnávání vrací s prosbou o nalezení jiného pracovního místa. Jak vyplývá z rozhovoru, je to asi čtvrtina všech klientů, tedy 25%, což také neodpovídá dotazníkovému šetření, kde velká většina respondentů je spokojena se svým současným pracovním zařazením.

I když většina sluchově postižených je poživitelem některého stupně invalidního důchodu, snaží se o získání pracovního uplatnění především z ekonomického důvodu, aby si udrželi určitý životní standart. Na tomto motivu se shodly obě dotazované sociální pracovníce. Činnost agentur podporovaného zaměstnávání, které se snaží získávat stále nové potencionální zaměstnavatele, představuje neustálý zápas s nedůvěřivostí majoritní společnosti o pracovních schopnostech sluchově postižených. Stále převládá nabídka pracovních nabídek spíše v dělnických profesích, takže čtvrtá hypotéza o tom, že vyšší dosažené vzdělání umožňuje lepší uplatnění na trhu práce se v tomto případě nenaplnuje. I tak zůstává pro sluchově postižené práce agentur pro podporované zaměstnávání nejvíce přínosná a opětovně využívaná.

Závěr

Zaměstnávání sluchově postižených osob i dalších zdravotně postižených je v poslední době předmětem mnoha diskuzí. Je důležité si uvědomit, že zaměstnávání různě sluchově postižených osob je zároveň nesnadným úkolem, protože jejich postavení na trhu práce je velmi specifické. Mají totiž postižení, který nejen, že znesnadňuje, ale velmi často přímo znemožňuje komunikaci s lidmi majoritní společnosti. A komunikace je u většiny pracovních pozic vyžadována. Jinak se ale sluchově postižení mohou uplatnit stejně dobře jako osoby zdravé, bez postižení.

Ke škodě sluchově postižených se v současné době celá společnost orientuje více na sektor služeb. Platí, že čím vyspělejší stát, tím rozsáhlejší je v národním hospodářství jeho sektor služeb. A právě zde, v této oblasti, je rychlá a účelná komunikace vyžadována více než jinde. To také bývá nejčastějším důvodem, proč mají sluchově postižení problém prosadit se na trhu práce.

Sluchově postižení se musejí také potýkat v zaměstnání s dalšími úskalími. Velkým problémem pro ně bývá například i jen pouhá změna zaměstnání, která je pro zdravého člověka poměrně běžnou životní situací, se kterou se většinou bez problémů vypořádá. U sluchově postižených se však jedná o stresující výjimečnou situaci, kterou takový člověk zvládá jen s velkými obtížemi, pokud už je k této změně donucen. Zde je nutná poznámka, že se tak nestává často, protože sluchově postižený si svého zaměstnání váží mnohonásobně více než zdravý člověk. Nestává se proto, že by sluchově postižený dával často výpověď ze svého podnětu. Jen velmi malý zlomek sluchově postižených se svého postižení snaží využívat či zneužívat pro získání některých výhod.

Přestože je v legislativě stanovena povinnost podniků zaměstnávat zdravotně postižené, většina zaměstnavatelů dává přednost náhradní možnosti a tuto zákonnou povinnost řeší například nákupem určitých produktů či placením finančních sankcí. Pro vedení některých podniků se, bohužel, tato náhradní plnění zdají výhodnější.

Pozitivem je, že v České republice vznikla ji řada spolků, organizací, sdružení a společností, které se snaží sluchově postiženým pomoci s jejich uplatněním na trhu práce. Nezbyvá než věřit, že situace se bude i nadále zlepšovat. Pomoci by mohla zcela jistě i další legislativní podpora.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BENDOVÁ, P. a kol. *Kompenzační pomůcky pro osoby se specifickými potřebami*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 104 s. ISBN 80-244-1436-8.

BEŇO, Pavel a Nora MICHŇOVÁ. Dobrovolnictvo a osoby so sluchovým postihnutím – špecifiká sociálnej práce pre osoby so sluchovým postihnutím. In: RADKOVÁ, Libuše a kol. *Dobrovolnictvo a problémy súčasnej spoločnosti*. 1. vyd. Trenčín: SpoSoIntE, 2011. s. 131-174. ISBN 978-80-89533-07-7.

BICKOVÁ, Lucie. *Pečovatelská služba v České republice*. 1. vyd. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky, 2010, s.432. ISBN 978-80-904668-0-7.

BYTEŠNÍKOVÁ, I. a kol. *Integrativní školní (speciální) pedagogika: základy, teorie, praxe*. Vyd. 1. Editor Marie Vítková. Brno: MSD, 2003, s. 248. ISBN 80-866-3307-1.

GREGORY, S.; KNIGHT, P.; McCracken, W. aj. 2001. *Problémy vzdělávání sluchově postižených*. Praha: FF UK. 278 s. ISBN 80-7308-003-6.

GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3379-1.

HORÁKOVÁ, R. *Úvod od surdopedie*. In Pipeková, J. (ed.). *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. Přepřacované rozšířené vydání. Brno: MU, 2006, s.127- 143. ISBN 80-7315-120-0.

HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1998, s. 240 ISBN 80-7216-075-3.

KEBLOVÁ, A. *Speciální školy pro sluchově postižené v České republice*. Praha: MŠMT,2000., s.92.

KOMORNÁ, Marie. *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením v ČR a specifika vzdělávacích metod při výuce*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka,2008, s. 23. ISBN 978-80-87218-18-1.

KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001. s. 303. ISBN 80-246-0329-2.

KRÁSA, V. *Jak na trh práce*. Informační brožura pro neslyšící uchazeče o zaměstnání, s. 1. Praha: NRZP ČR, 2008.

KRHUTOVÁ, L. a kol. – *Občané se zdravotním postižením a veřejná správa*. Výzkumné centrum integrace zdravotně postižených. Olomouc:Univerzita Palackého, 2005, s.267. ISBN 80-244-1168-7

KRHUTOVÁ, Lenka. *Komunikace v kontextu sociální práce s lidmi se zdravotním postižením*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2013, s.73. ISBN 978-80-7464-411-5.

KUZNÍKOVÁ, Iva. *Sociální práce ve zdravotnictví*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2011, s.224. ISBN 978-80-247-3676-1.

LANGER, J. a kol. *Výchova a vzdělávání osob se sluchovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013,s.128. ISBN 978-80-244-3701-9.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s.352. ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, s.312. ISBN 978-80-262-0211-0.

MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální práce jako životní pomoc*. 1. vyd. Brno: MSD, 2006, s.228. ISBN 80-86633-62-4.

NOVOSAD, Libor a Marcela NOVOSADOVÁ. *Ucelená rehabilitace lidí se zdravotním, zejména somatickým, postižením: uvedení do problematiky*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2000. 58 s. ISBN 80-7083-383-1.

PAUKNEROVÁ, Daniela a kol. *Psychologie pro ekonomy a manažery*. 3. aktualizované a dopl. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 259 s. ISBN 978-80-247-3809-3.

PIPEKOVÁ, J. (ed.) *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. rozšířené a přepracované vydání. Brno: Paido, 2006, s. 330. ISBN 80-7315-120-0.

POTMĚŠIL, M. *Čtení k surdopedii*. Olomouc: Vydavatelství UP v Olomouci, 2003., s. 217. ISBN 80-244-0766-3.

POTMĚŠIL, M. *Koncepce vzdělávacích programů pro neslyšící RS 95 R 2013 - etapová zpráva za rok 1995*.

POTMĚŠIL, M. *Úvodní stati k výchově a vzdělávání sluchově postižených*. Praha: Fortuna, 1999, s.69. ISBN 80-7168-744-8.

SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika: prevence a diagnostika : terapie a poradenství: vzdělávání osob s různým postižením : člověk s handicapem a společnost*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007., s. 160. ISBN 978-80-247-1733-3.

SOVÁK, M. *Uvedení do logopedie*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, s. 327.

STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících I. – Hluchota a jazyková komunikace*, Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1998, s.279. ISBN 80-85899-45-0.

SUCHÁ, Alica a kol. *Rovnosť príležitostí so zdravotným postihnutím a sociálne partnerstvá pre monitoring a odstraňovanie diskriminačných fenoménov na trhu práce: Zborník z workshopov v rámci aktivity č. 1.1.* vyd. Bratislava: 2006, 58 s. ISBN 80-969518-9-0.

TULEJA, P. *Analýza pro ekonomy*, Computer Press, 2007, s. 344. ISBN 978-80-251-1801-6.

VALENTA, M. a kol. *Přehled speciální pedagogiky a školská integrace*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s. 324. ISBN 80-244-0698-5

VITÁKOVÁ, P. *Souhrnná metodika podporovaného zaměstnávání: projekt Equal - rozšíření metodiky, národní a evropská spolupráce*. Praha: Rytmus, 2005, s.127. ISBN 978-80-903-5980-2.

VOTAVA, Jiří a kol. *Ucelená rehabilitace osob se zdravotním postižením*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. 207 s. ISBN 80-246-0708-5.

VRTIŠKOVÁ, Marie. *Teorie a metody sociální práce*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2009, s. 210. ISBN 978-80-7399-877-6.

Seznam použitých internetových zdrojů

Integrace vzdělávacích systémů. *Integrace vzdělávacích systémů* [online]. ČR: Grant Advisor, ©2008 [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: <http://www.grantadvisor.cz/signall2-integrace.html>.

Komunikační systémy používané v kontaktu se sluchově postiženými. *Komunikační systémy používané v kontaktu se sluchově postiženými* [online]. ČR: chodicilide.cz, ©2013 [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://www.chodicilide.cz/komunikacni-systemy-pouzivane-v-kontaktu-se-sluchove-postizenymi/>.

Kompenzační a rehabilitační pomůcky pro sluchově postižené. 2011 [online][cit. 2017-21-01] Dostupné z: http://www.snplzen.cz/wp-content/uploads/2011/06/kompenzace_2011.pdf

LIBERDOVÁ, Eva. *Komunikace s lidmi se sluchovým postižením* [online]. ČR: Zdravotnictví a medicína, © 2016 [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://zdravi.euro.cz/clanek/mlada-fronta-zdravotnicke-noviny-zdn/komunikace-s-lidmi-se-sluchovym-postizenim-482796>.

Logoped Online. *Logoped Online* [online]. ČR: LogopedOnline, ©2010 [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <http://www.logopedonline.cz/vady-sluchu/vady-a-poruchy-sluchu.htm2>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Informační a poradenská střediska při Úřadu práce*. [online]. 2.6. 2006. [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/sz/obcane/poradstrediska>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Zaměstnanost : Práva a povinnosti zaměstnavatelů* [online]. 5. 9. 2009. [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/zamestnaniosob/pravapovinnosti>.

Národní rada osob se zdravotním postižením. *Sluchové postižení* [online] a Portál pracovních příležitostí pro osoby se sluchovým postižením. *Přehled nejčastějších pracovních pozic pro osoby se sluchovým postižením*. [online], © 2017 [cit. 2017-01-24] Dostupné z: <https://www.neslysimpracuji.cz/>.

Neslyším, pracuji [online]. ČR: Tichý svět, o.ps., ©2017 [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: <https://www.neslysimpracuji.cz/result/>.

Práva a povinnosti zaměstnavatelů. *Práva a povinnosti zaměstnavatelů* [online]. ČR: MPSV, ©2012 [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sz/zamest/zamestnaniosob/pravapovinnosti>.

Procházková, Věra; VYSUČEK, Petr. *Jak komunikovat s neslyšícím klientem?* [online]. [cit. 2017-01-21]. Dostupné na: <http://www.viod.cz/editor/assets/download/neslysici.pdf>

Punch, Renee-Hyde, Merv-Creed, Peter A. *Issues in the school to work transition of hard of hearing adolescents* , [online]. ©2004 [cit. 2017-01-24]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15332464>.

Seznam organizací [online]. ČR: Kulturní centrum Ruce, © 2013 [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/94-seznam-organizaci>.

Služby a činnosti Úřadu práce České republiky v oblasti zaměstnanosti. [online] [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/sz/obecne/cinnosti_up.

SNN: O nás. *SNN: O nás* [online]. ČR: SNN ČR, ©2017 [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <http://www.snn-cr.cz/O-NAS>.

Uplatnění neslyšících na trhu práce [online]. ČR: Grant Advisor, ©2008 [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: <http://www.grantadvisor.cz/signall2-prace.html>.

Vady sluchu. *Kochleární implantát*. ©2010 [online][cit. 2017-21-01] Dostupné z: <http://www.logopedonline.cz/vady-sluchu/kochlearni-implantat.html>.

Vliv sluchového postižení na pracovní uplatnění. *Vliv sluchového postižení na pracovní uplatnění* [online]. ČR: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, ©2011 [cit. 2017-01-25]. Dostupné z: <http://www.praceprozp.cz/zamestnavani-ozp/co-je-zdravotni-postizeni/689-1-3-vliv-sluchove-postizeni-na-pracovni-uplatneni>.

Výroční zpráva [online]. Orbi pontes, ©2015, [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: http://www.orbipontes.cz/wp-content/uploads/2012/07/Vyrocní_zpráva_2015.pdf.

Výsledky šetření o zdravotně postižených osobách v ČR za rok 2007. [online] [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: http://www.nrzp.cz/dokumenty/Vybrane_statisticke_udaje_OZP_2007.pdf.

Seznam ostatních zdrojů

POLÁČEK, I. Vývoj a zavedení systému celoživotního vzdělávání osob s postižením sluchu, včetně vzdělávání zdravých osob, které s handicapovanými osobami přicházejí do kontaktu. *Kompenzační a komunikační pomůcky pro osoby se sluchovým postižením informační a pracovní materiál pro semináře rozvojového partnerství "Pro plný život*. [zvukový záznam na CD]. Brno: Unie neslyšících, 2007.

Zákon č. 155 ze dne 11. června 1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. 1998, částka 54. Dostupné z: <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb98155&cd=76&typ=r>.

Zákon č. 2 ze dne 16. prosince (1992) 1993 Sb., o hospodářská, sociální kulturní práva čl. 29. In: *Listina základních práv a svobod*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2?text=Z%C3%A1kon+%C4%8D.+2%2F1993+Sb.%2C+Listina+z%C3%A1kladn%C3%ADch+pr%C3%A1v+a+svobod#hlava4>.

Zákon č. 384 ze dne 23. září 2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. In: *Sbírka zákonů Česká republika*. Dostupné z : <http://www.cun.cz/dokumenty/zakon-o-komunikacnich-systemech-neslysicich-a-hluchoslepych-osob-zakon-c-384-2008-sb.pdf>.

Zákon č. 435 ze dne 13. května 2004 Sb. § 67 o zaměstnanosti. In : *Sbírka zákonů Česká republika*. Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435#cast3>.

Zákon č. 435 ze dne 13. května 2004 Sb. § 72 o zaměstnanosti. In : *Sbírka zákonů Česká republika*. Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435#cast3>.

Zákon č. 435 ze dne 13. května 2004 Sb. § 74 o zaměstnanosti. In : *Sbírka zákonů Česká republika*. Dostupné z : <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435#cast3>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník

Vážené respondentky, vážení respondenti,

Obracím se na Vás s žádostí o vyplnění mého dotazníku, který poslouží jako podklad pro Diplomovou práci na téma „Uplatnění sluchově postižených na trhu práce“. Dovoluji si Vás rovněž požádat o co nejpřesnější a pravdivé vyplnění dotazníku. Účast ve výzkumu je anonymní a dobrovolná. Předem děkuji za spolupráci. Studentka Andragogiky- UJAK Praha.

Správné odpovědi, prosím, zakroužkujte.

1. Jaké máte vzdělání?
 - a) základní
 - b) vyučen
 - c) středoškolské s maturitou
 - d) vysokoškolské

2. Navštěvoval/a jste
 - a) běžnou školu
 - b) speciální školu pro sluchově postižené

3. Kolik Vám je let?
 - 1) 20-30
 - 2) 31-40
 - 3) 41- 50
 - 4) 51-60
 - 5) více než 60

4. Použil/a jste při hledání práce:
 - 1) Úřad práce
 - 2) Agenturu pro zprostředkování zaměstnání
 - 3) známého

5. Odpovídá Vaše současné zaměstnání Vašemu vzdělání?

ANO	NE
-----	----

6. Setkal jste se na pracovišti s diskriminací ze strany zaměstnavatele, protože jste sluchově postižená osoba?

ANO	NE
-----	----

7. Setkal jste se na pracovišti s diskriminací ze strany spolupracovníků?

ANO	NE
-----	----

8 Jste nedoslýchavý/á ANO

neslyšící ANO

9. Pracujete jako zaměstnanec? ANO

Osoba samostatně výdělečně činná? ANO

10. Jak dlouho Vám trvalo nalezení současného zaměstnání?

1 měsíc

1-6 měsíců

6 – 12 měsíců

déle

11. Zná Váš zaměstnavatel výhody, které má z Vašeho zaměstnávání ?

ANO

NE

NEVÍM

12. Jste spokojeni se současným zaměstnáním, s pracovním zařazením a finančním ohodnocením ?

ANO

NE

13. Používáte při práci kompenzační pomůcky ?

ANO

NE

Příloha B- Doslovný přepis rozhovorů se sociálními pracovníci

PŘEPISY ROZHOVORŮ

Diplomová práce: Uplatnění sluchově postižených na trhu práce

PŘEPIS ROZHOVORU RD1

Tazatel: Bc. Michala Křiváčková

Jméno respondenta: Mgr. Šárka Prokopiusová

Zaměstnání: sociální pracovníce – prezidentka Svazu neslyšících a nedoslýchavých v ČR,z.s.

T: Jak dlouho pracujete s neslyšícími?

R: *S neslyšícími dospělými sedm let. Předtím jsem pracovala s dětmi, ale s dospělými sedm let.*

T: Mají problém, z Vašeho pohledu, si neslyšící sehnat práci?

R: *Mají velký problém, protože i když mají vzdělání, tak dost často narážejí na komunikační bariéru. A bohužel trh práce, pořád ještě raději stále sáhne po člověku bez problémů v uvozovkách, než aby řešil vlastně nějaké zpřístupňování toho místa. Takže i na místě, kde by neslyšící mohli bez problému pracovat, bohužel, dost často tuto práci nedostanou.*

T: Kolik asi tak máte návratnost lidí, kteří znovu hledají zaměstnání?

R: *Tak my žádné statistiky nemáme. Když to zkusím kvalifikovaným odhadem zhruba za rok, tak si myslím, že to bude kolem patnácti osob ročně.*

T: Myslíte si, že tito lidé opouštějí místo i kvůli diskriminaci? Ať už od zaměstnavatele nebo kolegů?

R: *Tak to určitě. Řekla bych, že jsou takové dva druhy klientů. Lidé, kteří snesou všechno, že naopak je musíme třeba nabádat, aby se bránili, aby si stáli za svými právy. A potom je skupina klientů, která naopak opouští zaměstnání. Kolikrát třeba i neopodstatněně, když mají pocit, že vlastně jejich práva nejsou naplňována.*

T: Musíte ze svého pohledu např. „nutit“ zaměstnavatele přijmout neslyšící zaměstnance?

R: *No, ono to ani moc nejde, ale snažíme se o to, někde v podstatě takovým jakoby upozorňováním na výhody. Toho, co je takovou výhodou, třeba, že neslyšící u manuální práce někde na pásu, nebo kde se jedná vlastně o nějakou přesnost práce, tak jsou hrozně šikovní a jejich výhoda je to, že se soustředí na práci. Že se nemůžou bavit, nemůžou se vlastně rozptylovat, takže potom jsou velmi výkonní. A jsou zaměstnavatelé, kteří už i cíleně vyhledávají neslyšící, jsou to úklidové služby, teď se nově rozmohla služba, Taxi služba Uber, protože mají nějakou aplikaci, takže mohou vlastně komunikovat písemně. A jsou velice spokojeni, že jsou neslyšící spolehliví.*

T: Setkáváte se velmi často s neochotou zaměstnavatele zaměstnat neslyšící?

R:*Bohužel častěji, než s tou ochotou. Bohužel častěji.*

T: *Setkala jste se někdy s neochotou neslyšícího klienta znovu si hledat práci?*

R:*Určitě. Otázkou je, do jaké míry je to taková ta, že nechce pracovat, ale spíš si myslím, že jsou už často jakoby znechuceni, otráveni. Takže si myslím, že těch bude více.*

T: *Co zřejmě podle Vašeho názoru, motivuje sluchově postižené si hledat práci?*

R: *Tak určitě se potřebují uživit. Myslím si, že jako každý z nás mají potřebu nějakého uplatnění. Já si právě myslím, že my se setkáváme jenom s klienty, kteří tu potřebu mají. Pokud tu potřebu nemají, tak práci vůbec nehledají, protože nějaké prostředky podpory jsou, takže pokud někdo pracovat nechce tak nemusí, bohužel. Ale určitě nejčastější j potřeba je opravdu jenom ta finanční.*

PŘEPIS ROZHOVORU RD2

Tazatel: Bc. Michala Křiváčková

Jméno respondenta: žena XY

Zaměstnání: sociální pracovnice – v organizaci Tichý svět o.p.s (dříve APPN-Agentura pro Neslyšící)

T: *Jak dlouho pracujete s neslyšícími?*

R:*Od roku 2013. Co jsem vlastně začala pracovat v této organizaci.*

T: *Mají problém, z Vašeho pohledu, si neslyšící sehnat práci?*

R:*Co můžu třeba porovnat za ty tři roky, tak je ta situace lepší a lepší. Před těma třema rokama jsme opravdu zaměstnavatele museli hodně přemlouvat, aby neslyšící zaměstnali. A v dnešní době už je taková míra informovanosti o tom, že se nemusí bát zaměstnat neslyšícího, že vlastně, kromě toho, že neslyší, tak fyzicky jsou zdraví, ruce jim normálně fungují, takže u těch prací, kde je vlastně uplatňujeme, většinou nějakých manuálních, tak už není takový problém, ale samozřejmě pořád narážíme na firmy, kde nějaký problém je a musíme hodně vysvětlovat a přesvědčovat.*

T: *Kolik asi tak odhadem máte návratnost lidí, kteří znovu hledají zaměstnání?*

R:*Řeknu, třeba čtvrtina, že se nám vrátí.*

T: *A v průběhu roku nebo za měsíc?*

R: *V průběhu roku.*

T: *Myslíte si, že tito lidé opouštějí místo i kvůli diskriminaci z důvodu jejich sluchového postižení? Ať už ze strany zaměstnavatele nebo kolegů?*

R: *Nevim, jestli to berou jako diskriminaci, ale určitě část z nich kvůli bariéře komunikační. Protože se nedohodnou s kolegy, nebo tam nemají toho parťáka, s kterým by si třeba o nějaký přestávce o obědu mohli popovídat a nedozvídají se třeba pořebné informace, protože nemají tlumočnicka na poradách, co ty firmy mívají a podobně, takže spíš z toho, že si tam přijdou jakoby sami.*

T: *Musíte např. „nutit“ zaměstnavatele přijmout neslyšící zaměstnance? I teď, i když říkáte, že z Vašeho pohledu je ta situace stále lepší a lepší?*

R: *Samozřejmě je to kraj od kraje, tím, že, poskytujeme celorepublikově. Tak už máme nějaký firmy, s kterými spolupracujeme a které zaměstnávají bez problému. Ale většinou, když se objeví neslyšící, který chce do nějaké takového typu práce, kam jsme ještě nezaměstnávali, takže vlastně obvoláváme, hledáme další partnery, tam je to potom o tom přesvědčování, o osobních schůzkách, kdy třeba si toho neslyšícího na jeden den vyzkouší. Jakým způsobem by probíhala komunikace, jak by vůbec zvládal tu práci a ve většině případů zjistí, že prostě je to bez problémů a toho neslyšícího si tam vezmou. Samozřejmě jsou firmy, kde to z bezpečnostních důvodů nejde, ale ve většině případů se nám je podaří zaměstnat.*

T: *Setkáváte se často neochotou zaměstnavatele zaměstnat neslyšící?*

R: *Já si myslím, že v dnešní době, kdy se hodně shánějí zaměstnanci, tak opravdu na takový ty manuální činnosti, operační dělníky a podobně, tak i v těch firmách je jedno, jestli tam, když to řeknu ošklivě, stojí u toho pásu neslyšící nebo Ukrajinec, s kterým se taky nedomluví. A potom záleží, když už jsou to kvalifikovanější práce, tak tam je to o větší diskuzi, o tom jak ten neslyšící umí komunikovat. Protože není neslyšící jako neslyšící, někdo odezírá a podobně, takže i od toho se to odvíjí.*

T: *Setkala jste se někdy s neochotou neslyšícího klienta znovu si hledat práci?*

R: *Jo, je to u těch, co mají, občas se to stane samozřejmě i slyšícímu, že má prostě smůlu. A řekněme, že se nám během třeba čtvrt roku dvakrát, třikrát vrátí, protože někde se jemu samotnému nelíbilo nebo mu nevyhovovalo prostředí, někde třeba ho vyhodili v rámci zkušební doby a vlastně mu vznikne vnitřní komplex, obava, že to zase nedopadne. Takže pak se z nich stávají takový ti naši věční klienti, kteří jako sice chodí na ty pohovory, ale už si radši předem hledají důvody, proč tam nenastoupit, než aby potom byli zklamání.*

T: *Co zřejmě podle Vašeho názoru, motivuje neslyšící si hledat práci?*

R: *Já si myslím, že je to stejný jako u slyšících, že prostě chtějí se dokázat se o sebe postarat a nechtějí být závislí na státu a na důchodu, chtějí zaopatřit rodinu, chtějí třeba jezdit na dovolenou. Takže si myslím, že ty důvody jsou úplně stejné jako u slyšících.*

Udělení souhlasu ke zpracování osobních a citlivých údajů

Podle zákona č.101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů, uděluji Bc. Michale Křiváčkové souhlas se zpracováním svých osobních a citlivých údajů ke studijním a vědeckým účelům, poskytnutých v rozhovoru v rámci diplomové práce na katedře Andragogiky, Univerzity Jana Amose Komenského v Praze.

Souhlasím také, že s písemným přepisem svého rozhovoru budu před publikováním diplomové práce seznámena, abych se k němu mohla vyjádřit (autorizace):

- ano
- ne

Souhlasím, že jsem byla obeznámena se zachováním důvěrnosti a anonymity v diplomové práci formou změny svého křestního jména i jmen blízkých osob v přepisu rozhovoru, v textu diplomové práce a dalších dokumentech:

- ano
- ne

Další ujednání:

.....

.....

.....

.....

Příloha D – Prohlášení o udělení souhlasu a ke zpracování a zpřístupnění osobních a citlivých údajů.

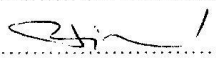
**Prohlášení o udělení souhlasu
ke zpracování a zpřístupnění osobních a citlivých údajů**

Podle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, a zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů, uděluji souhlas se zpracováním svých osobních a citlivých údajů zaznamenaných během rozhovorů, které jsem poskytl/a pro účely výzkumného projektu k diplomové práci „Uplatnění sluchově postižených na trhu práce“, Bc. Michale Křiváčkové.

Souhlasím také s tím, aby rozhovory a informace v nich obsažené byly uloženy v systému Univerzity Jana Amose Komenského v Praze, a v případě potřeby využity v písemné, audio-vizuální či elektronické podobě k dalším vědeckým a vzdělávacím účelům (včetně publikační činnosti).

Další ujednání:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Datum, místo: Praha 5.2.2017
Jméno a příjmení narátora: SARLA PROLUPUSOVA
Podpis narátora:

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Michala Křiváčková

Obor: Andragogika

Forma studia: prezenční studium

Název práce: Uplatnění sluchově postižených na trhu práce

Rok: 2017

Počet stran textu: 64

Celkový počet stran příloh: 7

Počet titulů českých použitých zdrojů: 34

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 20

Vedoucí práce: PaedDr. Jarmila Klugerová, Ph.D.